

ZPRAVODAJ

leden–březen

2026

Muzea Komenského v Přerově

Muzeum Komenského v Přerově vás zve na edukační program

VELIKONOCE NA HANĚ

POZOR! Pouze 17. 3. – 1. 4. 2026

Vedle křesťanského poselství nesou Velikonoce i význam oslav jara a probouzející se přírody. Jak Hanáci slaví veselé období Velikonoc, jaké tradice a zvyky se k němu vážou? Přijďte si k nám připomenout pozapomenuté obyčeje a poté si v dílně vytvořit velikonoční ozdobu z nejedlého kynutého těsta, inspirovaného těstem pro tradiční hanácký svatební koláč.

60 Kč, 75 min, vhodné pro žáky MŠ i ZŠ;

Čas začátku programů vždy od 8.30 nebo od 10.30 hodin

V případě zájmu neváhejte a volejte na tel.: 581 250 531

Obsah programu dle RVP rozvíjí: Vzdělávacích oblasti: Jazyk a jazyková komunikace, Člověk a jeho svět, Člověk a Společnost, Umění a kultura
Klíčové kompetence: k učení, kulturní, občanské, pracovní

Milí muzejníci, milí milovníci muzeí, muži, matky, manželé, manželky, mladíci, mladice, mrňousové, miminka,

momentálně mrzne, mrholí. Mám mimořádnou možnost mít malý motivační manažerský monolog. Monarchové mnohdy mluví moc majestátně. Mé memoáry mají maličko zapovat minulost. Mám mnohomluvně mazat med...? Musím minout megalomanské mudrování, monotónní mumlání, mrzoutské mručení! Mám málo mluvnic.

Minulé měsíce měly mnoho milníků. Mimo minima marginálních mínusů máme mnoho monstrózních muzejních majstrštyků. Masarykova mravenčí makačka měnila magická metadata. Mravná mentalita, minimum moudré matematiky – mix merkantilismu, monetarismu – mohly místo marnotratného manka mocně množit muzejní mincovní majlant. Miliony minimální mzdy musely mít motivační moment. Manuální machři makali, mistrně montovali movitý majetek. Muzejní myslitelé metodicky množili mnohostranné muzejní materiály, magazíny, monografie. Multiplikovali movité monumenty momentálního muzeálního mobiliáře – madony, malby, mísy, miniatury. Míšťři mezinárodního meetingu modelovali měděná madla, masivní mříže, mohutné meče, manýristické monumenty. Muzikanti míchali mámivé

melodie. Muzejnice Malíková, Miková, Mucalíková, Marta, Markéta, Martina, Michaela, muzejníci Maloň, Matuška, Maroš, Martin, Miloš museli mít mentorský meeting. Moták, moudivláček, moskyt, máchající mezi mlžnými mraky, mají malebné moderní místo mezi Michalovem. Mihotavý motýl, mlsný mýval, mršina myši mají minuciózní monitoring.

Marketingoví mágové málem měnili meze možného. Masová média mnohdy mluvila mezerovitě, malicherně moralizovala. Majetní mecenáši málo mačkali měšec. Metropolitní ministerstvo mohlo manévrovat mírněji. Majestát moci manažerské municipality metal mechanicky mnoho mučivých materiálů. Místní magistrát manifestoval moudré myšlenky měšfanů, mařil marasmus. Málo mamlasů, mizerů, mafiánů mělo možnost manipulativně mást. Minimum maloměšťáckých „muflonů“, magorů, mašiblu mělo mimoidní monology.

Matný magický Měsíc mijející minulost mžikl mockrát milosrdně.

Málo mamonu, mnoho míru! Možná.

Mgr.m ..mm..., manažer muzea,
moravský mudrlant

Horor, nebo pohádka? Pouhé dospívání!

„Pokud chcete, aby vaše děti byly inteligentní, čtěte jim pohádky. Pokud chcete, aby byly ještě inteligentnější, čtěte jim více pohádek.“

Albert Einstein

Pohádka je vyprávění ze světa nadpřirozených jevů založené na fantazii. Samotný pohádkový příběh není vyprávěn jako pravdivý a posluchači ani nevěří, že by se mohl odehrát ve skutečnosti. Hlavním přínosem pohádek bylo poskytnutí pochopení rozdílu mezi dobrem a zlem a poučení, jak si v některých životních situacích poradit. Dítě by se mělo ztotožnit s hrdiny vyprávění a fantastickými motivy, které měly vždy svůj symbolický význam. Ale vítězilo vždy dobro nad zlem?

Veronika Balajková

Vydáme-li se do historie pohádek (až 4000 let př. n. l.), zjistíme, že některé starší pohádkové příběhy jsou spíše hororem plným násilí, sexu a jiných trestných činů, které posluchače lidových vyprávěnek bavily stejně jako dnešního diváka televizních seriálů, neboť pohádková vyprávění původně nebyla vůbec určena pro děti. Řadu motivů tak můžeme najít již ve starověkých mýtech. Zcela přelomové bylo vydání sbírky **Pohádky pro děti a domácnost** (1812–1819) čítající 204 pohádkových textů shromážděných bratry Grimmovými, které určilo pohádku jako formu vyprávění po děti. Současné moderní autorské pohádky jsou psány přímo pro děti, obvykle s dětskými hrdiny v moderní době, určeném místě a jsou vyprávěny s humorem a nadsázkou. Často se pohádka začí-

ná mísit i s jinými žánry např. s magií a fantastickými motivy. Pohádky lze zkoumat z pohledu mnoha vědeckých disciplín, ale ať už nás zajímá význam fantastických motivů a symbolů, původ, odkud námět přišel, nebo psychoanalýza postav, jedno je jisté. Vývoj, který trvá již 6000 let, bude pokračovat neustále dál a přizpůsobovat stovky let známé příběhy potřebám chápání dnešních dětí.

PERNÍKOVÁ CHALOUPKA

Celosvětově známý příběh dvou sourozenců, kteří utečou před zlou macechou a zabloudí v lese, kde se málem stanou kořistí ježibaby žijící v perníkové chaloupce, má své kořeny nejspíš ve 14. století, kdy se Evropou prohnala vlna hladomoru. Šlo zřejmě o důsledek vulkanické činnosti v jihovýchodní Asii a související klimatické změ-

ny, jež postupně zasáhla celou planetu. Zejména starý kontinent čelil mimořádně špatné úrodě a v letech 1314–1322 kvůli tomu zemřela čtvrtina evropské populace. Mnohým rodičům tehdy skutečně nezbylo, než ponechat své děti osudu, neboť pro ně nedokázali sehnat jídlo. Existují dokonce doklady, že se někteří lidé v nouzi uchýlili ke kanibalismu, proto představa zlé ježibaby pojídající děti není zcela od reality.

ADÁMEK, R.:

O perníkové chaloupce.

Praha: Komenium, 1906–1909.

Jeden z kolekce barevných obrazů. FOTTOVÁ, M. – PODHAJSKÝ, J.:
Perníková chaloupka. Praha: SPN, 1959.

Jeníček a Mařenka je pohádka, kterou poprvé zapsal Giambattista Basile ve svém díle **Pentameron** (1634–35) jako příběh o Ninnillovi a Nennelle. Později tento motiv zpracovali němečtí pohádkáři bratři Grimmové. Pro české čtenáře pohádku převyprávěla Božena Němcová pod názvem *O perníkové chaloupce*.

V regionální verzi zahrnuje tento námět folklorní historie většiny evropských zemí. V drobných detailech se však příběh liší, například místo macechy v něm někdy vystupuje samotná matka a někde hází Mařenka na zem kousky perníku, zatímco jinde popel či kamínky. Jeden motiv se však opakuje vždy, a sice opuštěné děti a hrozící smrt

Barevná pohlednice z německé série pohádek. Kresby vycházely i jako nástěnné obrazy. HEY, P.: *Jeníček a Mařenka*, kolem r. 1917.

hladem. K nejdřívejším národním variantám Perníkové chaloupky patří ta rumunská, v níž po návratu dětí domů zlá macecha Jeníčka zabije a Mařenku přinutí uvařit jeho tělo k večeři a naservírovat jej jeh nic netušícímu otci.

A proč perníková chaloupka? Jde o blouznění na smrt vyhladovělých dětí, které si představují jídlo a útulný, doslova „sladký domov“. V celé pohádce je jasně viditelný rozdíl nadbytku s nedostatkem, kdy k jídlu není nic a na jedinou je ho hojnost. Příběh nám tak velmi moudře ukazuje, že žít v přebytku je stejně nebezpečné a duševně mrzačící jako žít v nedostatku. Podobně tak děti upozorňuje, jak je důležitá schopnost spolupráce a řešení problémů i bez pomoci rodičů. Jestliže se děti zbaví strachu z různých nástrah, nebudou se muset bát, že se ztratí v hlubokém lese (životní nejistota), nebudou tolik okouzleny zázrakem z perníku a uvědomí si, že lehce nabyté věci se snadno ztrácejí.

ČERVENÁ KARKULKA

Motiv vyprávění lze dosledovat až do antiky. Řecký spisovatel Pausanias vypravoval příhodu o pannách, které byly obětovány zlému duchovi oblečenému do vlčí kůže, jenž je vždy znásilnil. Jednou však přišel bojovník Euthymos, ducha zabil a se zachráněnou

dívkou se oženil. V Evropě se tento příběh traduje v různých variacích nejméně od 14. století. V roce 1697 jej poprvé literárně zpracoval slavný francouzský pohádkář Charles Perrault v knize **Pohádky matky Husy**. Zde vykresluje agresora jako chlupatého, zarostlého, s divokým výrazem ve tváři, tedy v přeneseném smyslu lidskou bestii (vlkodlak). Pohádka měla být hlavně výstrahou nezkušeným dívkám, které by se co nejrychleji chtěly dostat do světa dospělých. V tomto vyprávění také Perrault nechá hlavní hrdinku i s babičkou zemřít, protože neposlechla maminku a „sešla z cesty“.

MATES, R.: Červená Karkulka. Ostrava: Falco, 1927.

Perrault do historiky také jako první přidává červenou čepičku (tzv. karkulku), které mnohé z výkladů příběhu připisují symbolický význam a měla tak prý varovat před nucenou dětskou prostitucí (v 17. století ve Francii byla červená barva znakem kurtizán).

O Červené Karkulce. Lanškroun: R. Piffel's Söhne, kolem r. 1900.

Až teprve bratři Grimmové ve svých pohádkových sbírkách (1812, 1857) tento příběh upravují a inspirování vyprávěním O sedmi kůzlátkách nechávají děvčátko i její babičku přežít pouze s mravoučným ponaučením, aby děti nechodily tam, kam je jim to zakázáno. V této verzi pak známe v českém prostředí pohádku v podání Erbena a Němcové dodnes.

Příběh rovněž varuje děti, že ustupovat před všemi nebezpečnými situacemi je špatné řešení. Karkulka proto na konci neslibuje, že již nikdy nepotká vlka nebo nepůjde sama do lesa, ale zapřísahá se, že neodbočí z určené cesty. Karkulka zvládla existenční krizi, vrací se moudřejší a znovuzrozená, kdy byla nejdříve pohlcena temnotou (vlkovo břicho) a přerostena pro lepší pozitivnější život. Tato

pohádka je ve skutečnosti příběhem o přerodu dítěte v ženu a o tom, jaká nebezpečí tento vývoj provázají.

POPELKA

Vyprávění o dívce, která si vezme prince díky dobře padnoucímu střevíčku, můžeme najít už ve starověku. Řecký historik Strabon zaznamenal kolem roku 7 př. n. l. osudy řecké otrokyně Rhodopis odvečené do Egypta, kde se nakonec stala manželkou faraona, neboť jako jediná obula připravený sandál. Na světě existuje okolo 700 podobných příběhů. Tuto univerzální událost, jak si dcera z chudé rodiny může získat srdce bohatého šlechtice, znají děti po celé Evropě, stejně jako na Dálném východě, kde podobnou příhodu zaznamenal básník Tuan Čcheng-š' v Číně již kolem roku 860 za dynastie Tchang. Že v pohádce hraje klíčovou roli právě střevíc, není podle všeho náhoda, až donedávna se v asijské zemi drobná nožka považovala za symbol krásy a rodiče holčičkám od útlého věku mrzačili chodidla, aby jim ani v dospívání příliš nevyrostla.

Popelka představuje pro děti věčný příklad toho, jak dobře se zachová osud k těm, kdo dokáží svůj úděl vydržet dlouho a nereptat. Krása a dobro se v pohádkách neuttají. Rovněž je příběhem

o sourozenecké rivalitě a rodičovském „nadržování“. Tím, že poslouchají pohádku o Popelce, se malí posluchači cítí méně provinilí za své vlastní špatné myšlenky a představy nasměrované vůči vlastním souzencům nebo jiným životním rivalům. Osud Popelky ukazuje, že i v takových podmínkách lze žít a dočkat se úspěšného konce.

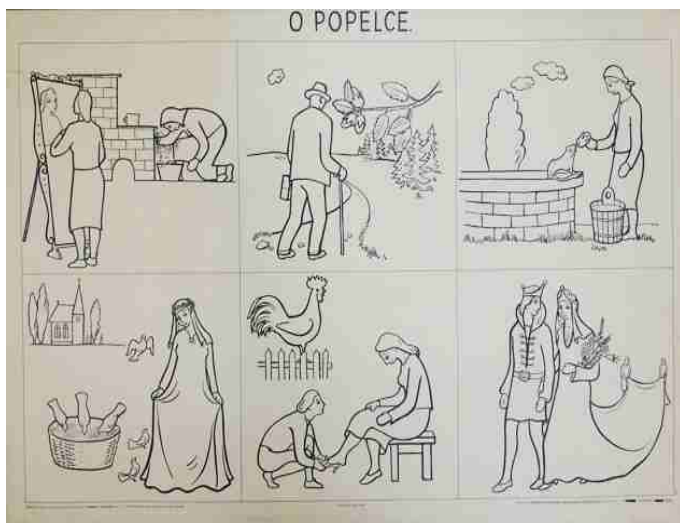
VYKOPAL, Z. – HLAVIČKA, Č.:
O Popelce.

Praha: Komenium 1977.

Hlavním principem pohádky je Popelčina přeměna z chudé, ušmudlané a zanedbané dívky v krásnou a atraktivní dámu (či dítěte v dospělého jedince). Napovídá nám tak, že ke vzniku nezávislé a zdravé osobnosti je nutné, aby se dítě setkalo nejen s všeobjímající láskou, ale také s povinnostmi a nároky, které je připraví na reálný život, v němž se mohou stát úspěšnými.

ADÁMEK, R.: O Popelce. Praha:
Komenium, 1906-1909.

JELÍNKOVI, A. a M.: O Popelce.
Praha: ÚUNK, 1942

ŠÍPKOVÁ RŮŽENKA

Jeden z prvních motivů o spící princezně bychom mohli vysledovat v islandské Sáze ze 13. století **O spící Brynhild**, v níž je Sigurd nabádán, aby jel do Hundarfellu, kde spí Brynhild dcera slavného krále. Ta byla známá svou krásou a moudrostí, avšak vládce bohů Ódin ji potrestal věčným spánkem, když ji udeřil spacím trnem.

Tento příběh byl během středověku několikrát převyprávěn, až se poprvé objevil v literární sbírce příběhů italského básníka Giambattista Basile pod názvem Slunce, Měsíc a Thalia. Toto vyprávění je však plné násilnosti, krutosti, a dokonce znásilnění a kanibalismu.

O jeho zmírnění se pokusil v roce 1697 Charles Perrault, jehož příběh začíná stejně idylicky, jak ho známe dnes. Zakletá dívka se píchne do prstu a usne na sto let. Po sto letech procitá ze spánku a vezme si prince. Dále však příhoda pokračuje stejně násilně jako ta Basileho. Lidožroutka se snaží sníst princeznu i její děti, ale hodný kuchař je našťěstí zachrání. Pro dětského čtenáře tento drsný příběh upravili až bratři Grimmové. Díky nim princ po sto letech probouzí spící dívku cudným polibkem a slaví se převeliká svatba. U nás tuto pohádku poprvé vydal v roce 1874 František Doucha.

LEFLER, H.: Šípková Růženka.
Videň: SPRU, 1897.

Pohádka nám sděluje, že dlouhé období klidu, rozjímání a soustředěnosti na sebe může často vést k nejvyšším úspěchům. Uklidňuje čtenáře konstatováním: „Nedělej si starosti a nesnaž se věci uspěchat – až čas uzraje, neřešitelný problém se vyřeší sám od sebe.“ Přirozenou reakcí na ohrožení je stáhnout se ze světa a ze života, který na člověka klade různé těžké životní situace. Zároveň je příběh varováním před schováváním se před životními úskálími. Svět se stane živoucím pouze pro toho, kdo se sám do tohoto světa probudí. Nечceme-li se měnit a vyvíjet, můžeme rovnou zůstat ve stavu spánku, který připomíná smrt. Jestliže jsme ke světu lhostejní, svět pro nás přestává existovat, proto když se Růženka probudí, procitá s ní celé království.

PEDAGOGICKÉ VYUŽITÍ POHÁDEK

V pohádkových příbězích jsou děti po staletí pomocí symbolů seznamovány s obtížemi a nebezpečími, s nimiž se setkávají v běžném životě. Pohádky nás tedy neučí, že existují draci, ale že draky (složitě životní situace) je možno zvládnout a přemoci. Čtenář má možnost ztotožnit se s hlavním hrdinou a vyrovnat se s vlastními pocity, kterým nerozumí (sourozenecká žárlivost, dospívání, příprava dívky na manželství, či varování před zlými lidmi). Pohádka vtahuje děti do děje a povzbuzuje je k větší účasti a kreativě, proto je více než vhodným pomocníkem při výuce, například jako pomůcka k samostatnému vyprávění děje zachycenému na

obrázcích bohatě rozvíjí slovní zásobu.

Školní obrazy s pohádkovou tematikou byly vydávány už od konce 19. století. Naše muzeum vlastní téměř sto pohádkových výukových obrazů – od nejstarších výtisků děl rakouského výtvarníka Heinricha Lefflera (1897– Jeníček a Mařenka, Šípková Růženka) přes zcela moderně pojaté pohádky manželů Jelínkových (1942 – O Popelce, O Šípkové Růžence) až po soubory pohádek vydaných pro literární výchovu v roce 1982 na motivy českých stálíc pohádkového vyprávění spisovatelů Boženy Němcové a Karla Jaromíra Erbena.

KOVÁNÍ PRO BONO

Propojení hradu Helfštýna s uměleckým kovářstvím již léta spoluutváří celkový dojem z návštěvy rozlehlé kulturní památky. Výrobky z kovu provází návštěvníky celým areálem. Na železné umění narazí v podobě rozměrných soch, nápisů, mobiliáře i řady architektonických doplňků. Ještě výrazněji se však kovářství propisuje do něčeho, co není viditelné, natož hmatatelné. Kovářské aktivity a lidé, kteří se na nich podílí, vytváří nezaměnitelnou atmosféru místa. Fantazie, kreativita, zručnost, nápaditost, vše, čím kovářští tvůrci oplývají, prostupuje nádvoří Helfštýna. Zůstává přítomné i ve chvílích, kdy vyhasnou plameny výhní, dozvoní kladiva a mezi hradbami se neline typický pach síry z uhelného kouře. Obohacuje to prostor, ale i lidi, kteří se v něm pohybují.

S emknutí s kovářstvím přináší hradu mnoho dobrého. Díky budování této tradice přibývají zájemci o kovářské kurzy, rozkvétá unikátní sbírka, řada funkčních prvků přispívá k uživatelskému komfortu Helfštýna. Dospělí i děti na hradě nalézají zdroj informací o hmotné součásti naší kultury pěstované těmi nejlepšími ve svém oboru.

Čas od času se pozitivní dopady kovářských aktivit podaří rozšířit mimo hrad samotný: uspořádat výstavu v některém spřáteleném městě, vytvořit dílo pro spolupořadatele či partnery správy hradu, vyslat některého z kovářů k představení jeho práce na jarmarku v okolí atp.

Rok 2025 byl však z pohledu konání dobrých skutků mimořádný. Přispělo k tomu hlavně kamarádské setkání na konci dubna. Dříve se skupinka kovářů převážně z Olomouckého a Moravskoslezského kraje setkávala pod záštitou akce s názvem **Noční kování**, v posledních letech zařazené do cyklu **Palác žije**.

Téma letošního setkání vycházelo z předchozí komunikace s Nadací Huberta Trýsky. Hubert býval také kovář. Osud mu z vteřiny na vteřinu převrátil život vzhůru nohama, obrazně.

Návrh parátu – Ondřej Géla

Fakticky hned několikrát, když se jeho vůz při autonehodě opakovaně převrátil přes střechu. Nehoda by pro kováře nejspíš neměla tak

fatální následky, kdyby jeho ruka v momentu nárazu netrčila z okýnka... Po mnoha komplikacích nakonec přišel o pravou ruku a tím také o možnost pokračování v kovářině. Ještě horší než radikální změna životní situace byla frustrace přecházející do zoufalství, když se mu pojišťovny pokoušely vysvětlit, že druhou ruku má přeci zdravou, takže nárok na robotickou protézu prostě uplatňovat nemůže. Hubert zvyklý dřít v kovárně se rozhodl opřít i do studia legislativy a hledání možností, jak se ve své snaze o získání nápomocné, zároveň extrémně nákladné kompenzační pomůcky dovolat svého. Díky tomu, že to nevzdal a spleťtými cestami získal prostředky k výrobě bionické paže na míru, nalezl své nové poslání.

Předání díla společnosti ABB

Rozhodl se pomáhat ostatním v podobných situacích. Založil nadaci, sdílí potřebné informace, radí, konzultuje a hlavně pořádá veřejné sbírky, díky nimž získají pomoc potřební.

Poté, co mi vylíčil svůj příběh, jsme vymysleli následující projekt. Hubert oslovil firmy ochotné s pomocí nadačních fondů vstoupit do hry. Nejdále se mu podařilo komunikaci rozvinout se společností ABB, která se zaručila, že přispěje na pořízení umělecko-kovářského díla a takto získané prostředky poskytne Nadaci Huberta Trýsky. Na této bázi jsme oslovili sochaře Ondřeje Gélu, zda bude ochotný zpracovat návrh takového artefaktu. Ondřej se pro myšlenku spontánně nadchnul a na Helfštýn koncem dubna přivezl kromě kresebného návrhu i potřebný materiál a nářadí. Během jediné noci s pomocí dalších kamarádů vznikla socha stylizované ruky s ostrými pařáty symbolizující nebezpečnou moc. Pro zkrocení takové mo-

Putovní zvon Klání dobrých duší

vytvořil druhý tým klícku, do které byl pařát uzavřen. Vydařené dílo autor návrhu s Hubertem osobně osadili v atriu ostravské pobočky ABB.

V tom samém čase pracovali ostatní kováři na velkém zvonu. Jeho příběh vzešel z popřátky pořadatelů běžeckého závodu pořádaného k oslavě zahájení lázeňské sezóny v nedalekých Teplicích nad Bečvou. Vše bylo připraveno s náležitým předstihem, ale kvůli změnám v personálním obsazení Lázní došlo na poslední chvíli ke zrušení celého závodu. Zvon, který měl svým zvukem ohlašovat průběh každého závodníka hradem tak najednou neměl využití. Přišlo mi líto tak krásnou věc nabízet k prodeji, či nechat ležet někde v koutě. Pár dní po nočním kovářském programu se na Helfštýn sjelo pevné jádro hradních dobrovolníků na soutěžní **Klání dobrých duší**. Při chystání zkušebního ročníku jsme s řadou detailů nepočítali. Mělo jít hlavně o příležitost k vzájemnému seznámení dobrovolnických skupin, vzájemně se na hradě střídajících od března do listopadu každý víkend, aniž by se kdy mohly potkat. Pouze pro zpestření jsme do programu zařadili pár humorných disciplín spojených s dobrovolnickými aktivitami, jako třeba výměna pytle v koši na čas atd. Když už se ale soutěží, tak to chce

vyhlášení výsledků a předání cen. Umíte si představit lepší trofej, než je putovní zvon...? Další dva artefakty zrozené v historické hradní kovárně v příspěvy Pro bono. Velký zvláště svícen od bratrů Stawaritschů a volně stojící kovanou květinu od autora těchto řádků si převzali zaměstnanci Diakonie Vsetín. Na galavečeru spojeném s benefiční aukcí se práce podařilo vydražít. Získané prostředky pomohly při shánění vybavení Domova pro seniory Senica v Horní Lidči.

Přeji si, abychom s podobnými počiny mohli pokračovat i v budoucnu. Neobejde se to bez propojení zájmu kovářů, široké veřejnosti, zájem-

ců o vytvořená díla a nenahraditelného zázemí hradu Helfštýn pod správou Muzea Komenského v Přerově, jež umožňuje zařazení nočního kování do kalendáře kulturních akcí už 15 let.

Pozn.: V roce 2025 přiložili ruku k dílu tyto kováři: Tomáš Blažíček, Petr Melichárek, Peter Gašparík Hložan, Luboš Krátký, Petr Gajdušek, Radomír Bárta, Jiří Hausner, Jiří Němec, Vladimír Kubáč, Tomáš Rudolf, Radim Topor, Ivo Stawaritsch, Milan Stawaritsch, Ondřej Géla, Alois Koláček, Aleš Hrbáček, Michal Ptáček.

**S díky Jan Lauro,
kastelán hradu Helfštýn**

Lenka Harmáčková

Co mají společného sokol, vlaštovka a špaček? Jsou to ptáci, výborně! Co dalšího? Jedná se o druhy, které běžně vidáme v Česku, přímo dokonce ve městě Přerově. A dál? Už vás nic nenapadá? Tak třeba to, že všechny tři druhy můžeme vidět i v Austrálii. Nebo v Severní Americe. Nebo v Africe. Vlastně takřka po celém světě.

Ptáci představují skupinu živočichů, které se díky vysoké přizpůsobivosti a umění létat podařilo osídlit všechny kontinenty a typy prostředí. Většina z více než 11 tisíc druhů ale přesto žije celkem usedle na malých plochách v tropických oblastech. Pouze hrstka druhů má své areály (území, ve kterém žijí) tak rozsáhlé, že se o nich dá mluvit jako o kosmopolitech, tedy družích s celosvětovým rozšířením.

Výstava „Ptáci světáci“ představí tyto druhy, kterým se podařilo osídlit opravdu celý svět. Jak ty s přirozeným výskytem na všech kontinentech (sokol), tak druhy pravidelně překonávající tisíce kilometrů mezi hemi-

sférami během migrace (vlaštovka), ale také ptáky, kteří poznali různé kouty světa až s pomocí člověka (špaček).

Co musí druh splnit, aby mohl být kosmopolitní, proč se do celého světa podařilo rozšířit jen několika málo ptákům a čím jsou pozoruhodní? To se dozvíte na výstavě, která se koná od 23. ledna do 1. března 2026. 19. února pak proběhne doprovodná přednáška autorky výstavy Lenky Harmáčkové „Trvalé bydliště: celý svět“ o zajímavostech týkajících se kosmopolitních opeřenců, zákonitostech rozšíření druhů a příčinách biologické rozmanitosti.

Ilustrátorka První čítanky

Marta Konířová

Některé slabikáře se ve školách používaly skutečně dlouho, třeba i pár desítek let. Jiné naopak sloužily ke školní výuce pouze velmi krátce. K těm druhým patří slabikář „První čítanka“ užívaný v letech 1951 až 1953. Od jeho prvního vydání letos tedy uplynulo tři čtvrtě století. Při této příležitosti krátce zavzpomínáme na jeho ilustrátorku a její letošní životní výročí – narodila se právě před 100 lety.

Malířka a ilustrátorka Jarmila Vávrová-Hoberlandtová se narodila 20. března 1926 v Praze. Absolvovala pražskou Státní grafickou školu a Vysokou školu umělecko-průmyslovou (u profesora Karla Svobodského). První knížka s její ilustrací vyšla v roce 1946, šlo o titulní kresby Múzy a vavřínového věnce s knihou ve sbírce „Paměti českých spisovatelů z dětství“. Dále ilustrovala několik dětských knih a učebnic, například „Co zvířátka dovedou“ či „Učíme se německy“. Je také autorkou několika obrazových souborů určených pro

školy. Patří k nim výukové tituly „Obrazy domácích zvířat“, „Obrazy ptáků“ a „Co dělá celý den?“, stejně jako obrazy k pohádkám „Budka v poli“ a „O poslušných kozlátkách“.

Ukázka ze souboru „Obrazy domácích zvířat“

První čítanka

Mezi učebnicemi, které Jarmila Vávrová-Hoberlandtová ilustrovala, má nejvýznamnější místo „První čítanka“. Tento slabikář začal být připravován již v roce 1949 a Ministerstvem školství, věd a umění byl schválen v listopadu 1950. Státní nakladatelství učebnic ho vydalo následující rok, takže se ve školách začal užívat od školního roku 1951/1952. Jeho celý název zní „První čítanka: učebnice čtení a psaní pro první postupný ročník národních škol“. V tomto prvním vydání nebyli autoři textů v slabikáři uvedeni, jako

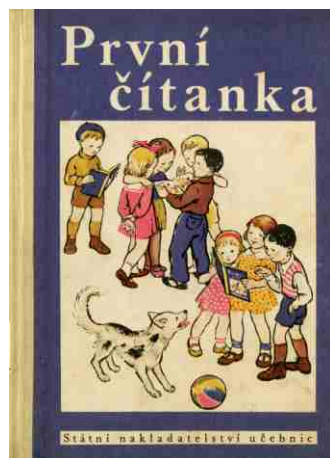
původce byla jmenována „komise pro elementární čítanku při Výzkumném ústavu pedagogickém J. A. Komenského v Praze“.

V dalším vydání „První čítanky“ došlo k úpravám. V knize byla již uvedena jména autorů (J. Korejs, F. Musil, V. Salzman a A. Vraný; první tři jmenovaní byli v té době již autoři jiných slabikářů, metodických příruček anebo pomůcek k elementárnímu čtení). Kromě určitých změn v textu byly také upraveny některé obrázky Jarmily Vávrové-Hoberlandtové, i když změny nebyly příliš výrazné.

DOPOLEDNE

Ukázka z obrazového souboru pro mateřské školy „Co dělá celý den?“

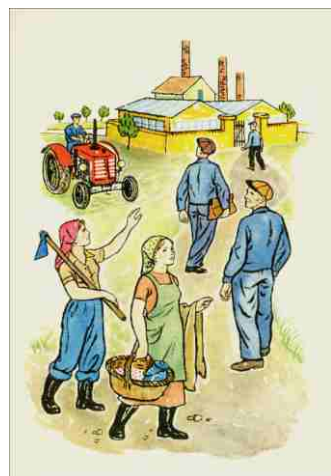

Na deskách slabikáře „První čítanka“ byla ve všech třech vydáních stejná ilustrace.

„První čítanka“ vyšla pouze ve třech vydáních v letech 1951 až 1953. Od roku 1954 ji nahradil „Slabikář“ zpracovaný autorským kolektivem ve složení Jarmila Hřebejková, Irena Fabiánová, Anna Šimanová a K. F. Sedláček, o kterém jste se mohli dočíst víc v našem Zpravodaji č. 3/2025.

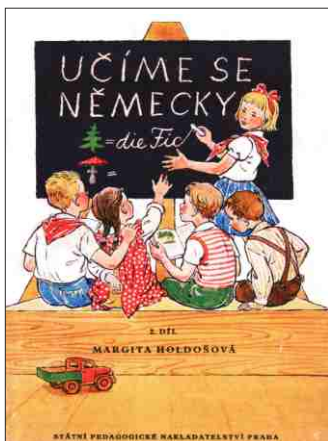
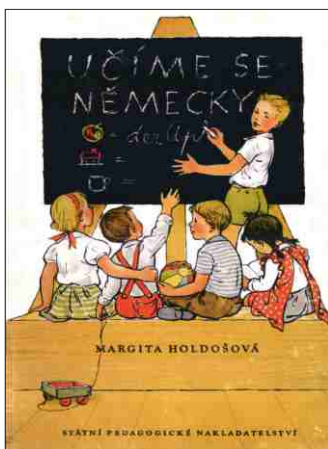

V druhém vydání slabikáře „První čítanka“ byly některé obrázky změněny, jak ukazuje i toto srovnání původní ilustrace (bez pozadí) a její upravené a doplněné verze.

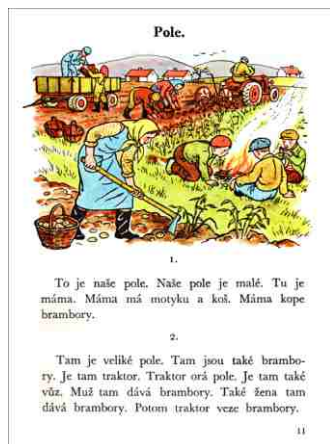
Další učebnice

Kromě „První čítanky“ najdeme ilustrace Jarmily Vávrové-Hoberlandtové také v učebnici pro mimoškolní vyučování „Učíme se německy“, která vycházela v 50. a 60. letech 20. století a kromě české verze vydané Státním pedagogickým nakladatelstvím v Praze měla též slovenskou variantu publikovanou bratislavským Slovenským pedagogickým nakladatel'stvom.

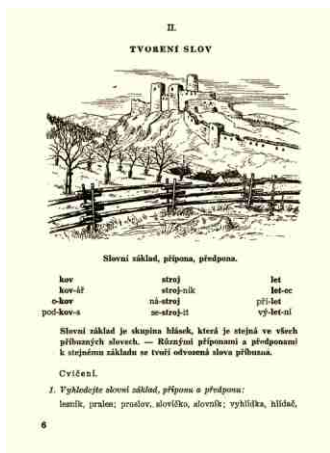

Ilustrace na deskách prvního a druhého dílu učebnice „Učíme se německy“ má stejný motiv i kompozici, liší se jen věk zobrazených dětí.

Dalšími učebnicemi, které ilustrovala, jsou „Čítanka pro první postupný ročník škol pro hluchoněmé“ a pokusná učebnice „Český jazyk pro čtvrtý ročník“.

Ukázka z „Čítanky pro první postupný ročník škol pro hluchoněmé“ (1956)

Ilustrace v pokusné učebnici „Český jazyk pro čtvrtý ročník“ (1958) jsou pouze černobílé.

Pro školy je rovněž určena zajímavá učební pomůcka pro výuku čtení „Obrázkové domino a loto“, schválená Minister-

stvem školství a kultury postupně v letech 1954 a 1955. Je rozvržena do tří částí, z nichž každou vytvářel jiný ilustrátor. Autorem první série je Emil Kotrba (obrázky rostlin a hub), autory druhé série Václav Junek a Eva Hachlová (předměty denní potřeby). Všichni tři se ilustracně podíleli i na jiných učebnicích, Václav Junek navíc ilustroval „Slabikář“, který od roku 1954 nahradil „První čítanku“. Jarmila Vávrová-Hoberlandtová nakreslila třetí

V učebnici hudební výchovy pro 3. postupný ročník národních škol (1951) jsou jako obrazový doprovod použity ilustrace různých autorů. Jarmila Vávrová-Hoberlandtová je zde zastoupena jen dvěma drobnými kresbami kozlika a skupinky dětí.

sérii „Obrazového domina a lota“ obsahující obrázky zvířat, ptáků a hmyzu. Poslední zmíněné téma zpracovala rovněž v knížce „Náš hmyz“, vydané v 80. letech 20. století ve známé edici OKO.

Muzeum Komenského v Přerově má ve své sbírce uloženy všechny učebnice a školní nástěnné obrazy, jejichž obrázky jsou použité v tomto článku.

180 let od narození Františka Slaměníka

V sobotu 4. října 2025 se na přerovském hřbitově u hrobu Františka Slaměníka (4. 10. 1845 – 2. 7. 1919) konala vzpomínková slavnost u příležitosti jeho 180. narozenin. Kromě zástupců Muzea Komenského v Přerově a obce Radslavice se jí zúčastnili také jeho potomci.

Helena Kovářová

Zakladatel nejstaršího muzea věnovaného osobnosti Jana Amose Komenského se narodil 4. 10. 1845 v nedalekých Radslavicích a od roku 1884 až do své smrti (1919) působil v Přerově. Nejvýraznější stopu v dějinách města zanechal založením Musea Komenského v roce 1888. K jeho nejvzácnějším akvizicím patří kolekce vzácných starých tisků, mezi nimiž vynikají vydání děl Komenského, staré české bible a bratrské kancionály. Svou sbírku odkázal v závěti „pro staroslavyný náš Přerov; ve městě tomto zůstati má na všechny časy budoucí“.

František Slaměnik s manželkou Františkou a synové Amos, Jan, Jaromil a Cyril

Pokračování na následující straně.

Hrob Františka Slaměníka na přerovském hřbitově zdobí od roku 1920 dílo sochaře Franty Úprky (bratr Joži Úprky). Představuje muže skloněného nad knihou, sepjaté ruce směřují vzhůru. Skulptura bývala uváděna pod názvem Modlení, ale objevily se i další varianty (Písmák, Český bratr z Javorníka, Modlitba nebo Rozjímání). Nový rozměr získala socha umístěním na hrob Františka Slaměníka, který se dějinami Jednoty bratské intenzivně zabýval.

Jeho hrob se stal místem setkávání při různých příležitostech, především v letech kulatých výročí. Účastnili se jich nejen učitelé, muzejníci, reprezentanti města Přerova a obce Radslavice, ale především zástupci rodiny.

Z šesti dětí Františka a Františky Slaměníkových se do-

Vzpomínková slavnost u hrobu Františka Slaměníka v sobotu 4. října 2025

společnosti dožili pouze čtyři synové a jen dva svého otce přežili. Nejstarší Jan vystudoval práva a stal notářem v Litovli. Nejmladší Amos Slaměnik absolvoval lékařskou fakultu a provozoval zubařskou ordinaci v Přerově na Komenského ulici č. 52. Potomci obou větví Slaměnikova rodu

Jan Slaměnik s bustou svého předka Františka Slaměníka

Slaměnikovi potomci na návštěvě Muzea Komenskoho v Přerově v roce 2025

jsou stále v kontaktu s přerovským muzeem i obcí Radslavice. Po ukončení letošní vzpomínkové slavnosti na hřbitově navštívili expozice muzea. V depozitáři si prohlédli vzácné staré tisky shromážděné jejich pradědečkem. Poté se přesunuli do Radslavic, kde pokračoval slavnostní program. Jeho součástí byla i výstava připravená přerovským muzeem. Výstavní panely se pak přestěhovaly na přerovský zámek, kde si je návštěvníci mohou prohlédnout.

KOSTĚNÁ BRUSLE Z PŘEROVSKÉHO HRADIŠTĚ

Před tisíci lety se v prostoru dnešního Horního náměstí v Přerově nacházelo raně středověké hradiště na levém břehu řeky Bečvy umožňující kontrolu ústí Moravské brány a dálkových obchodních cest tudy procházejících. Na přelomu 10. a 11. století v mladší době hradištní získal areál sídliště mohutné opevnění, které zde bylo vystavěno během okupace Moravy vojsky polského knížete, v závěru jeho života prvního polského krále Boleslava Chrabrého (967–1025) z rodu Piastovců.

Archeologickými výzkumy prováděnými Č. Staňou a R. Procházkou v 80. letech 20. století byla doložena na několika místech náměstí existence dřevohlinité fortifikace, která byla vybudována technikou zcela totožnou s konstrukcemi opevnění významných center Piastovců na území dnešního Polska. Byla zde dosazena polská vojenská posádka, která v těchto místech pobývala patrně více než dvě desítky let do doby, než se knížeti Břetislavovi podařilo získat území Moravy zpět pod přemyslovský stát.

Prostřednictvím archeologických výzkumů realizovaných v posledních čtyřech desetiletích se podařilo zachránit velké množství movitých archeologických nálezů z mladší doby hradištní, které ilustrují každodenní život obyvatel v areálu přerovského hradiště. Nejpočetněji je zastoupená dobová keramika nebo předměty zhotovené ze zvířecích kostí. Mezi ně patří rovněž pozoruhodný soubor kostěných bruslí.

Raně středověká kostěná brusle opatřená otvory z Horního náměstí č. p. 35 v Přerově.

Obecně uznávaným kritériem, zda kostěný předmět původně skutečně plnil funkci brusle, nebo se jednalo o hlaďátko, je přítomnost jednoho, spíše dvou otvorů na protilehlých koncích. Brusle byly vyráběny ze zvířecích kostí, nejčastěji dlouhých kostí koní a skotu. Výběr těchto předmětů z 10. a 11. století je prezentován v expozici Archeologie Přerovska umístěné v suterénu zámku na Horním náměstí v Přerově.

Poslední případ nálezu kostěné brusle byl zaznamenán v roce 2024 během archeologického výzkumu v interiéru domu na Horním náměstí 35 v souvislosti s rozsáhlými stavebními úpravami depozitáře knihovny pracoviště dějin školství Oddělení společenských věd Muzea Komenckého v Přerově. Předmět byl vyzvednut z úrovně kulturní vrstvy datované do mladší doby hradištní.

Dokončení na následující straně.

Brusle náleží k typu se zvednutým noscem. Celková délka kostěné brusle je 245 mm. Maximální šířka činí 42 mm. Tloušťka předmětu se pohybuje od 22 do 31 mm. Hmotnost předmětu je 211 g. Brusle byla zhotovena z koňské vřetenní kosti. Spodní dorsální strana předmětu je podélně seříznutá a výrazně užíváním ohlazená. Předmět je nepadně upraven v místě seříznutého nosce, který byl opatřen otvorem. Další otvor se nacházel na protilehlém konci předmětu. Těmito otvory se provlékaly kožené řemínky umožňující upevnění kostěné brusle k obuvi.

S obdobnými nálezy kostěných bruslí se setkáváme relativně běžně v prostředí raně středověkých lokalit na Moravě i v Čechách. V rámci Olomouckého kraje mají k přerovskému exempláři například nálezy kostěných bruslí z Dómského náměstí v Olomouci.

Kostěné brusle byly nalezeny také na různých lokalitách v severozápadní Evropě. Pochází například ze známého vikingského obchodního centra Birka ve Švédsku, ale také z další vikingské osady Jörvik, dnešního severoanglického Yorku nebo irského Dublinu.

Nález kostěné brusle na Horním náměstí v Přerově staré 1000 let se v roce 2024 setkal v rámci popularizace archeologie a výsledků výzkumu s velkým zájmem u široké veřejnosti a médií, který měl nadregionální dosah a zpráva o přerovském nálezu pře-

sáhla hranice Olomouckého kraje i České republiky. Informace o nálezu doslova dobrušila až za Atlantský oceán.

Relativně běžný nález z prostředí raně středověkých center vzbudil celosvětový ohlas, jak mimo jiné dokládá rozhovor nesoucí název: *Archaeologists Unearth 1,000-*

Year-Old Ice Skate Made of Animal Bone in Czech Republic zveřejněný 28. března 2024 v renomovaném americkém časopise *Smithsonian magazine*.

<https://www.smithsonianmag.com/smart-news/an-ancient-ice-skate-made-of-animal-bone-has-been-found-in-the-czech-republic-180984073/>

Vikingské brusle vyrobené z koňské kosti s koženými botami z anglického Yorku. Zdroj:

https://www.reddit.com/r/ArtefactPorn/comments/yffjxt/viking_ice_skates_made_from_leather_and_horsebone/#lightbox

Experimenty s kostěnými bruslemi naznačují, že se nejednalo o úplnou „krasojízdu“ z dnešního pohledu, ale tyto předměty našim předkům především usnadňovaly pohyb po zamrzlé hladině řek a umožňovaly velmi efektivně překonávat i větší zamrzlé vodní plochy.

Nacházíme se ve zbrusu novém roce 2026 a letošní mrazivé počasí přeje zimním radovánkám, dokonce hladina řeky Bečvy po několika letech opět zamrzla.

Dobře si vzpomínám na dětství, kdy jsme se sestrou a kamarády ve druhé polovině 80. letech 20. století byli nadšení, když se voda v řece proměnila v led a my mohli pilovat své bruslařské umění, tak jako před námi naši rodiče a prarodiče. Až se budete zase jednou procházet, klouzat nebo bruslit na řece, rybníku či laguně, vzpomeňte si, že bruslení má u nás v Přerově velmi dlouhou tradici, která sahá v čase zpět o tisíc let. Úžasná představa.

Od Neptuna až k muzeu

Ve druhé polovině loňského listopadu bylo po celkové rekonstrukci opět zpřístupněno veřejnosti kamenné schodiště, vedoucí z nábřeží řeky Bečvy od sochy Neptuna pod hradbami, fortanou (brankou pro pěší) na Horní náměstí. Následným bonusem pak bude krátký výčet dalších vybraných soch a kašen s motivem boha moří.

Lubomír Vyňuchal

Po schodech na přerovský „Kopec“

Po rekonstrukci byla čela vybraných schodů opatřena vytesanými nápisy, které označují datované dějinné milníky našeho města. Časová osa začíná na spodním stupni připomínkou paleolitického sídliště lovců mamutů v Předmostí a končí rokem 2006, kdy se Přerov stal statutárním městem. Samozřejmě nechybí ani rok 1888 s dodatkem: „Založeno Museum Komenského“.

Neptun, kam se podíváš...

Socha Neptuna, stojící na pravé straně u paty schodiště, je umělecky hodnotnou barokní prací neznámého autora z 18. století, která původně zdobila Podzámeckou zahradu v Kroměříži. Město ji zakoupilo roku 1930 a následně byla umístěna na podstavci přímo na nádvoří zámku, kde vydržela pouze 6 let. Další lokaci našla v parku Michalov a poté dlouhá léta stávala v bývalé proluce na Wilsonově ulici, kde však hroty jeho trojzubce kupodivu mířily nahoru. V současnosti ji tedy najdete poblíž chod-

níku na travnaté ploše v ulici Spálenec a díky zabudovaným světlům před čelní stěnou podstavce je nepřehlédnutelná i v noci. Plastika římského boha moří, pramenů a řek, stojícího na skalisku, drží v levé ruce k zemi obrácený kovový trojzubec. Ten symbolizuje vládu nad vodou a jeho tři cípy představují narození, život a smrt. Tento bůh bývá často zobrazován na dvoukolovém vozíku taženém párem či čtyřspřežím mořských koní (tzv. hippocampů). Zpravidla jej doprovází také delfin, ostatně dva

tito kytovci jsou vytesáni také u nohou přerovského vládce moří.

Za dalšími příklady můžeme vyrazit třeba do obce Dvorce u Bruntálu (kašna z r. 1815 před Obecním úřadem na náměstí), Liberce (klasicistní městská kašna s kopií původní sochy před radnicí na nám. Dr. E. Beneše) či do Krnova, kde kopie původní barokní sochy z r. 1750, pocházející ze zámeckého parku ve Slezských Rudolticích, stojí ve Smetanových sadech před tzv. Švédskou zdí. Zejména na kašnách bývá atributem Neptuna taktéž převrácený džbán v jeho rukou, z něhož vytéká voda. Příkladem může být např. barokní čtyřboká kašna z poloviny 18. století stojící před radnicí v Uničově v jižní části Masarykova náměstí (zde má ovšem bůh na nádobě položenou nohu) nebo pozdně barokní socha pololežícího boha moří na okraji areálu valtického zámku. Vápencovou sochu, spojující oba atributy, tedy delfína i džbán, můžete objevit na atice zámeckých koníren v Lednici. Jejím autorem byl mezi lety 1700–1701 rakouský

Přerov

sochař Giovanni Giuliani (kopii této sochy najdete také před hlavní budovou areálu Psychiatrické léčebny v Brně-Černovicích). Čtveřice mořských koní, kteří zároveň slouží jako chrličové vody, zdobí proslulou Neptunovu kašnu z r. 1683 na olomouckém Dolním náměstí. Autorem sousoší byl sochař Michael Mandík a stejně jako v Přerově je i zde Neptunův trojzubec obrácen směrem dolů, což značí uklidňování vod a ochranu města. Na skalním útesu klečící „Pán moří“, držící nad hlavou rozevřenou obří mušli hřebenatku, které vévodí i malá mořská příšerka podobající se krokodýlovi, je součástí obnovené kašny v pražských Havlíčkových sadech, resp. grotty v Grébovce (Praha 2 – Vinohrady). Jedná se o kopii sochy od Bohuslava Schnircha (1845–1901) ze 70. let 19. století, jejíž originál je v současnosti uložen na Novoměstské radnici. Voda tryská přímo z tlamy

zmíněného krokodýla a stéká po věrné kopii pískovcové sochy vytvořené akad. sochařem Vojtěchem Adamcem. Celý neorenesanční areál, čerpající z myšlenek italské renesance, původně zkrášloval okolí rodinného sídla Moritze Gröbeho (1828–1891), podnikatele, železničního stavitele a velkého milovníka přírody. V letech 2002–2013 byla Grébovka postupně restaurována a dnes je místní park celoročně přístupný veřejnosti. Původně stávala kašna se sochou Neptuna také při východní straně Staroměstské radnice. Byla vystavěna v letech 1591–1596 a jméno *Krocínova kašna* dostala podle iniciátora stavby, pražského purkmistra z let 1584–1605, Václava Krocína st. z Drahohejle (vlastním jménem Šafránka; šafrán se latinsky nazývá *crocus*). K rozebrání této třináctiboké kašny došlo r. 1862 a její asi třetinové torzo i fragmenty sochařské výzdoby jsou ulo-

Uničov

Olomouc

ženy v Lapidáriu Národního muzea. Neptun zdobil erbovní sloup na čelním okraji kašny. V pravici držel trojzubec a seděl obkročmo na dvojici delfinů, z jejichž protilehlých tlam stříkala voda. Pod jednou z ryb byl umístěn štít se znakem královského hlavního města Prahy i erb purkmistra a na opačné straně sloupu nechyběla socha svatého Václava, Krocínova křesťního patrona. Celá kašna byla vytesána z růžového vápence zvaného taktéž Sliveňský mramor. Svěho času byli do její vany namáčení nepoctiví pekaři a poblíž ní stávala taktéž klec pro pranýřování. Podobu kašny zachytil na svém akvarelu, který je k vidění na zámku Konopiště, např. rakouský malíř Rudolf von Alt. Co však v samém centru Prahy na Starém Městě můžete spatřit i dnes, je pískovcová socha Neptuna s trojzubcem a delfínem s vodní tryskou v tlamě, která je součástí malé kašny na

nádvoří Colloredo-Mansfeldského paláce. Okolo budovy s charakteristickým tramvajovým průjezdem, poblíž vstupu na Karlův most, proudí denně tisíce turistů, ale jen zlomek z nich zamíří průchodem z Karlovy ulice (č. p. 189/2) do kavárny a cukrárny s vlastní výrobou dezertů ART CAFE (kašna je součástí ohrazené venkovní zahrádky tohoto podniku). Samotná socha, datovaná rokem 1736, je umístěna v obloukové nise ve středu nádvoří palácové zdi. Jejím autorem byl s velkou pravděpodobností barokní sochař tyrolského původu, Antonín Braun (1709–1742).

Praha – Grébovka

Neptun od Karvinského moře

Zřejmě jednu z největších současných Neptunových soch v Česku najdete na břehu rekreačního areálu „Jezero u Darkova“. Obří dřevěná plastika s kovovým trojzubcem stojí od loňského roku na

Darkov

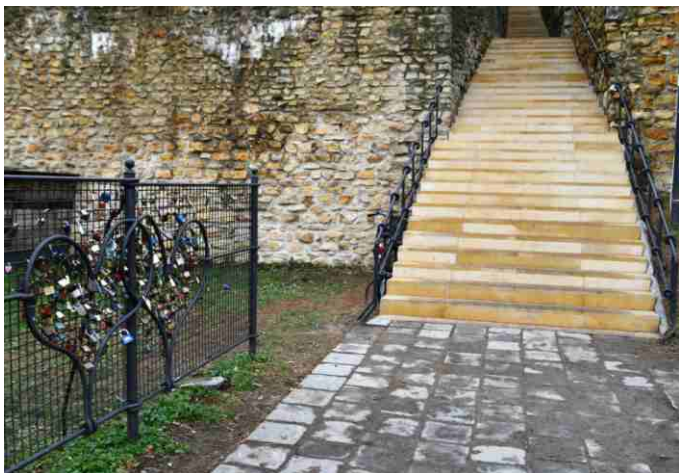
kamenných plotnách a jedná se o dílo řezbáře Karla Buchty z Karviné, přičemž trojzubec je prací svářeče Jaromíra Tomany. Zkrátka, kdo jednou navštíví místní „Karvinské moře“ a nemá ve svém mobilu fotku s impozantním vládcem jezera, jako by nebyl.

Spiklenecky mrknout...

Pokud plánujete cestu do zahraničí, která bude alespoň částečně spojena s osvěžením

v mořských vlnách, měli byste se u přerovského Neptuna zastavit, a když už vynecháte dotyk s kamenem, tak alespoň spiklenecky mrkněte. Mělo by to být zárukou bezpečného návratu (obecně to platí i pro všechny popisované sochy). Vlevo od paty schodiště stojí od roku 2017 kovaná plastika přerovského uměleckého kováře Jiřího Jurdy ml. s motivem dvou propletených srdcí, doplněná drátěnou sítí, která slouží pro umístění tzv. zámků zamilovaných.

Holt svatý Valentýn se blíží!

Učitelské paměti Jakuba Lolka

Nový příspěvek k dějinám školství na Moravě II.

Archivní depozitáře i rodinné pozůstalosti uchovávají dodnes řadu cenného materiálu, který může svým obsahem překvapit a i po letech obohatit naše současné znalosti novými pohledy do minulosti.

Jaroslava Čajová

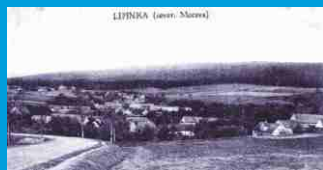
První svazek Lolkových *Pamětí* (2018, 257 s.) nese podtitul *Z let mého dětství/Črty z kraje pod Bradlem*. V první polovině knihy líčí dětská léta strávená v podhorské vesničce Lipince, na nejsevernější výspě hanáckého kraje. Dětství bylo dáno chudým původem z rodiny řešetáře, avšak bohatým na hry a zážitky s vrstevníky, včetně dennodenní docházky pěšmo (od r. 1851) do německé utrakvistické školy do Hradečné (dnes Nová Hradečná).

Poměry a jejich dopad na citlivou povahu českého dítěte jsou popsány z řady úhlů pohledů. Autor popisuje medody výuky, zákulisí školních vizitací, sociální nespravedlnost. Přesnost pozorování je jistě podpořena autorovými pozdějšími pedagogickými zkuše-

nostmi. Pozornost je věnována také hudební průpravě a muzicírování na kůru hradečanského kostela.

Črty z kraje pod Bradlem (severomoravským „Blaníkem“) v druhé polovině publikace přináší úryvky z autorových pozdějších národopisných a dějepisných prací; některé vyšly za jeho života časopisecky, mnohé zůstaly dodnes pouze v rukopisech. Jsou zaměřené na popis krajového obydlí, zvyků, obyčejů, na přiblížení podmínek poddanského života za časů liechtensteinské vrchnosti (vč. Notového záznamu písně z dob roboty). Je využito horo-hanáckého nářečí.

Tento i následující svazky jsou doplněny obrazovou přílohou, rejstříky, edičními poznámkami a přehledem použité literatury.

Vzpomínám vždy s tesknoutou melancholičkou na svou rodnou chatku, dědinku, zajímají novinky a vše, s čímž náhodou v životě odmlad se střenu. Přestavy z mládí nevybledly, získaly svěžím. Skalsko, povřísté, les plný pohádek, scenerie panoramata – vždy se mi stáde odse vzpomínkami na váš Uzišín-li k redišti plouti mrak ů mraček, poslátn po nich pozdrav mému hnízdečku, v něm přítomným lidem, mým kresným přátelům, i všem tam u starého Yavřince na tichém hřbitově odpočívajícím popelům předků. Šrý obzo - re, velený obraz, nádherná idyla, venkovská ty slanko, doškové chaloupky: Buďte požehnaný!

Jakub Lolek, 1907

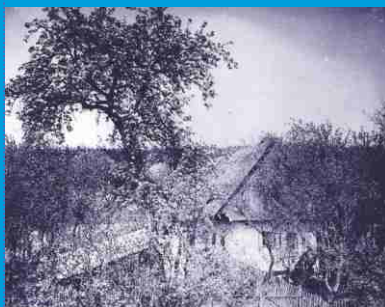
I
Jakub Lolek. Paměti z mého života/I. Z let mého dětství ■ Črty z kraje pod Bradlem

Jakub Lolek

Paměti z mého života/I

Z let mého dětství

Črty z kraje pod Bradlem

Jakub Lolek
25. 7. 1845 – 7. 1. 1917

Významný historikograf a emograf severní Moravy, učitel a buditel Jakub Lolek, se narodil v české obci Lipince pod Bradlem do remajetné rodiny výrobců sít a felet. V roce 1859 vychodil utrakvistickou obecnou školu v Hradečné. Posléze absolvoval 4. třídu hlavní školy a dva ročníky nižší realky v Uničově, obojí v němčině, a následně dvouletou učitelskou preparandii v Olomouci.

Jako podučitel s kvalifikací pro české a německé školy působil v období 1864–1871 na Končicku a Prostějovsku, na českých školách v Křemčíně-Veselé (exkurentně na německé v Rumářově Kři a R. jsou dnes součástí města Konic), v Přerově, Ospělově (dnes část obce Ludmírov) a Kluzínku. Po složení zkoušek učitelské způsobilosti učil ve Vojtěchově (Kl. a V. dnes část obce Hvozda), později na Zábřezku, v Páleníně (1871–1888) a jako nadučitel ve Zvolči (1888–1905). Rozvíjel bohatou kulturní a společenskou činnost, spoluzakládal českou Učitelskou jednotu šumpersko-zábřezskou a VII. hanečskou župu severomoravskou, jejímž byl prvním starostou. Je autorem *Pamětí, Kroniky pansarí stonobky*, prací z historie Uničovska, kronik obcí

edice

BRONZOVÝ MEČ Z MORAVSKÉ BRÁNY

V mladší době bronzové (1250–1000 př. n. l.) dosáhla úroveň znalosti bronzové metalurgické činnosti na Moravě svého maxima. Kovolitci své doby produkovali široké spektrum předmětů od nástrojů každodenní potřeby přes šperky, které byly primárně atributy žen, až po specializované předměty, mezi něž patřily zbraně určené především mužům.

Vedle bronzových dýk, seker a hrotů kopí se od poloviny druhého tisíciletí začaly objevovat první meče, které zdaleka nebyly dostupné všem. Vlastnictví bronzového meče bylo prestižní záležitostí a poukazovalo na význam společenského postavení jejich majitele. Bronzové meče prošly v průběhu času po tvarové a technologické stránce složitým vývojem. Vzhledem k oblíbenosti této zbraně došlo k postupnému rozšíření. Proto se s nálezy bronzových mečů s plnou litou či jazykovitou rukojetí můžeme setkat na velkém území Evropy.

V roce 2025 Dana Tutková a Pavel Ondroušek ohlásili a následně předali archeologovi Muzea Komenského v Přerově unikátní nález z mladší doby bronzové. Artefakt byl náhodně objeven na dosud neznámé archeologické lokalitě ve střední

části Moravské brány. Poctivým nálezcům patří velké poděkování za jejich příkladný přístup.

Jednalo se o větší část bronzového meče s dochovanou rukojetí a navazující částí čepele, která je v místě starého zlomu nápadně ohnuta. Typologicky se řadí k nálezům mečů s jazykovitou rukojetí.

Maximální dochovaná délka bronzového meče je 222 mm. Maximální šířka jeho čepele činí 50,2 mm. Torzo chladné zbraně má hmotnost 223 g. Jazykovitá mírně vyklenutá rukojeť meče má lištovitě okraje, které v týlové části vyběhají do rýžovitých výčnělků, z nichž jeden byl v minulosti z větší části odlomen. V rukojeti jsou patrné tři okrouhlé otvory určené pro drobné nýty. Další čtyři otvory pro nýty se nachází v úrovni záštity. Za pomoci nýtů bylo k rukojeti původně připevněno obložení zhotovené

z organických materiálů (jako dřeva či kůže), které se nedochovalo. Čepel meče vykazuje záměrné ohnutí směřující od úrovně záštity k bodu zlomu, což mělo nepochybně svůj symbolický význam. Příčný profil čepel s výrazným středovým žebrem je kosočtverečný.

Povrch nalezeného artefaktu je nerovnoměrně pokryt zelenou patinou poškozenou na čepeli nápadnými důlkovými prohlubněmi způsobenými korozí. Na čepeli je rovněž patrné recentní poškození způsobené pravděpodobně zemědělskou technikou během kultivace půdy.

Z typologického hlediska lze na základě práce významného britského archeologa J. D. Cowena výše popisovaný nález torza bronzového meče z Moravské brány zařadit k obdobným exemplářům mečů s listovitou rukojetí typu Nenzingen. V případě tohoto v severní, střední a jihovýchodní Evropě široce rozšířeného typu zbraně doby bronzové se můžeme rovněž setkat s označením typu Reutlingen, který zavedl německý archeolog Petr Schauer na základě rozboru nálezů z území Rakouska, jižního Německa a Švýcarska.

Nález části ikonické zbraně z doby bronzové vyvolává v nás současných řadu opodstatněných otázek zejména na okolnosti, za kterých byl tento výhradně mužský atribut uložen do země před více než třemi tisíci lety. V místě výjimečného nálezu byl terénním archeologem

a dlouholetými spolupracovníky Muzea Komenského v Přerově spolu s nálezcí proveden preventivní detektorový průzkum a povrchový sběr, který prokázal existenci dosud neznámého sídliště z období kultury lužických popelnicových polí. Kromě zlomků keramických nádob a několika bronzových slitků nebyly prozatím nalezeny další předměty z daného období. Je tedy otázkou, v jaké souvislosti byl meč uložen pod zem před více než třemi tisíci lety v areálu sídliště? Není vyloučeno, že se jednalo o tzv. monodepositum, kdy dochází k záměrnému ukrytí pouze jednoho cenného předmětu.

Co vedlo původního majitele, nepochybně významného jedince, který patřil mezi elitu společnosti mladší doby bronzové, k úmyslu obětovat svoji osobní zbraň? S velkou pravděpodobností se vzhledem ke způsobu jeho poškození mohlo jednat o votivní dar tehdejším božstvům.

Jméno kovolitce, který ikonickou zbraň před více než třemi tisíci lety ze žlutého kovu odlil, ani jméno muže, kterému bronzový meč patřil, se na rozdíl od jmen slavných hrdinů z Egejské oblasti, již nedovíme, vytratilo se v propasti času, ale předmět ukrytý v půdě vydržel až do doby jeho objevení.

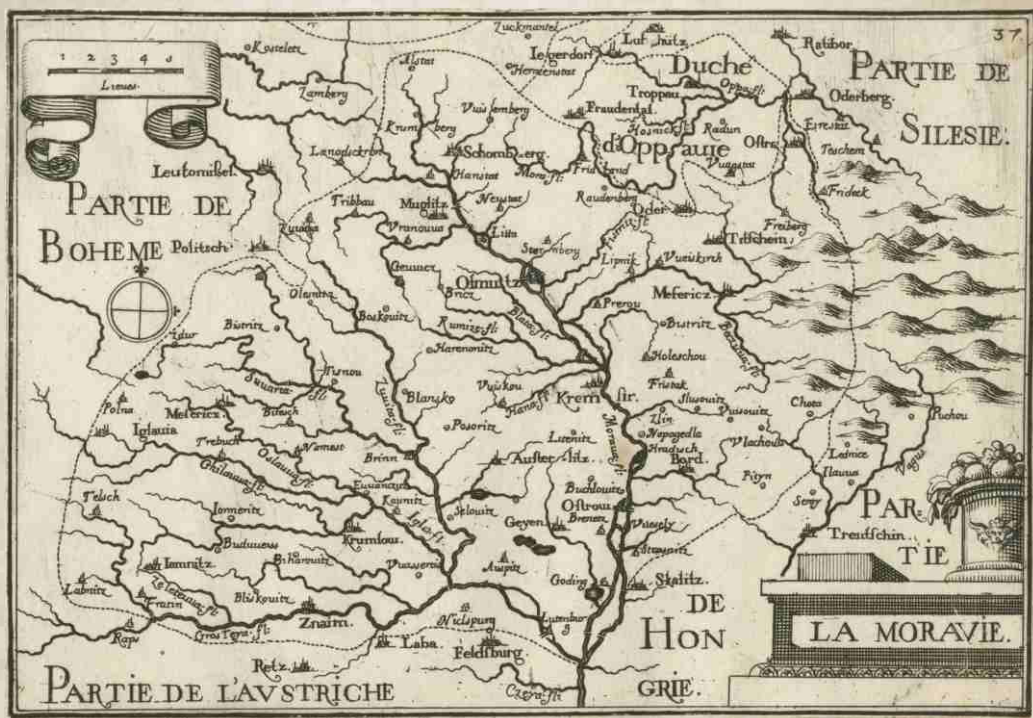
Výše popsaný předmět představuje unikátní archeologický nález nejen v rámci Přerovska, ale celého Olomouckého kraje. V přerovském regionu jde teprve o tře-

tí nález bronzového meče s jazykovitou rukojetí za posledních 125 let výzkumu. Nejstarší případ objevu torza tohoto typu meče byl zapsán v roce 1899 v obci Přestavlky, kde byla tato zbraň rozlámaná na tři kusy součástí depotu bronzových předmětů. První zprávu o tomto depotu uveřejnil v roce 1900 Antonín Telička (1866–1925), učitel a zakladatel archeologických sbírek přerovského muzea.

Je téměř neuvěřitelné, že poslední dva známé nálezy bronzových mečů z Přerovska pochází až z let 2024–2025. V loňském roce byl zdokumentován kompletní exemplář meče nalezený společně s bronzovou sekerou. V tomto případě byly oba předměty uloženy do země před více než třemi tisíci lety.

Tyto unikátní archeologické nálezy byly zařazeny do Nové archeologické sbírky Muzea Komenského v Přerově a do budoucna budou prezentovány veřejnosti v expozici Archeologie Přerovska v atraktivním prostředí suteřenu přerovského zámku.

Neznámý typ Komenského mapy Moravy

Helena Kovářová

Jediné kartografické dílo Jana Amose Komenského poutalo pozornost badatelů už od druhé poloviny 19. století. Roku 1963 zavedl prof. Ladislav Zapletal systém pro její klasifikaci. Ke zkratce KMM (Komenského mapa Moravy) připojil kombinaci písmen a číslic vyjadřující typ, vydání, případně jazyk textu rubové strany. Počet určených typů Komenského mapy Moravy výrazně rozšířil doc. Milan V. Drápela. Po roce 1984 se zdálo, že se jedná o končený počet třinácti tiskových desek. Od roku 2018 se však podařilo najít již tři nové, pro české prostředí zcela neznámé typy KMM.

Vůbec první mapu s uvedením Komenského jako autora zakoupil do sbírky svého Musea Komenského v Přerově jeho zakladatel a dlouholetý kustod František Slaměník od Richarda Arona z Berlína v roce 1912 za 500 říšských marek. V odborné literatuře je znám jako „přerovský exemplář“.

Následující generace správců sbírkového fondu doplňovaly do kolekce další deriváty Komenského mapy Moravy (KMM) a do roku 2018 se podařilo shromáždit dvanáct ze třinácti známých základních typů v mnoha různých vydáních (celkem osmdesát jedna mapových listů).

V roce 2018 zakoupilo přerovské muzeum miniaturní mapu Moravy z atlasu Johanna Ulricha Müllera vydaného v Ulmu roku 1692 pod názvem *Kurtz-bündige Abbild- und Vorstellung der Gantzen Welt (Stručné vyobrazení a představení celého světa)*, které v odborné literatuře dosud nebylo popsáno, ale patří mezi odvozeniny Komenského díla. Rozměr tiskové plochy samotného území Moravy je pouze $6,5 \times 8$ cm, ale ve srovnání se známou hrací kartou srdcové pětky z roku 1678, která je do klasifikace KMM zařazena jako samostatných typ, se jedná o přibližně stejnou plochu. Do muzejní sbírky bylo následně získáno ještě druhé vydání mapy J. U. Müllera z roku 1702.

Na podzim 2025 se na základě upozornění soukromého badatele podařilo přerovskou sbírku starých map obohatit o velmi vzácný

přírůstek – nejstarší odvozeninu Komenského mapy vydanou ve Francii (Paříž, 1633). V titulové kartuši nese název *La Moravie* a jejím vydavatelem byl kartograf Christophe Tassin. Rozměrově patří mapa mezi formáty „atlas minor“, tisková plocha je $10,5 \times 15$ cm. Otevírá však nové obzory pro historika i kartografa. Stala se šestnáctým identifikovaným typem Komenského mapy Moravy, z nichž čtrnáct je zastoupeno v přerovské muzejní sbírce. Ta nyní čítá osmdesát čtyři mapových listů. Objev neznámé KMM prezentovala pracovnice přerovského muzea společně s odborníky z Masarykovy univerzity na 45. Symposiu z dějin geodézie a kartografie, které se každoročně koná v Technickém muzeu Praha.

Kdo si hraje, nezlobí!

Víte, s čím si hráli vaši rodiče a prarodiče? Nebo sami rádi vzpomínáte? Právě pro vás připravujeme výstavu mapující výrobní vývoj a výchovné funkce československých hraček od poválečného období až do roku 1990. Stovky hraček zapůjčených soukromým sběratelem, doplněné o předměty ze sbírek muzeí můžete obdivovat ve vitrínách i v jejich přirozeném prostředí: na pískovišti, v dětském pokojíčku, v herně školní družiny či na pultu dětmi tolik milovaného hračkářství

Jana Trtíková

Hračky provází lidstvo od nepaměti. Už v pravěku najdeme postavičky lidí i zvířat z nejrůznějších materiálů, které mohly sloužit buď jako zdroj zábavy pro potomky, ale třeba i jako obětina božstvům. Zatímco děti měly vždy své nejoblíbenější hračky a hry, nejen ve středověku máme důkazy o tom, že si rádi hráli i dospělí: z této doby nacházíme kostky, figurky či hrací kameny k různorodým deskovým hrám. Některé hračky a hry byly v minulosti vždy podporovány (například ovládat hru v šachy bylo součástí rytířských ctností), jiné naopak byly zavrhovány (karty, kostky a další hry o peníze byly považovány za dílo ďáblů).

Od 16. století se hračky vyrábějí ve specializovaných dílnách a byly určeny především dětem šlechticů a bohatých měšťanů; obyčejní lidé si je většinou stále vyráběli sami doma. Postupem času se však z výroby hraček stalo samostatné řemeslné, od 19. století i průmyslové odvětví. Právě rozvoj průmyslu umožnil masovou výrobu hraček, díky čemuž se staly dostupné i pro děti z chudších domácností. Průmyslová revoluce navíc vnesla do dětského světa nové vynálezy: světlo světa spatřují první vláčky, autíčka a další technické vymoženosti.

Rozvíjející se psychologie, sociologie a pedagogika se navíc začaly zaobírat vývojem dětí, což se na nových mode-

lech též projevuje. Hračky nejenže často vychází ze světa dospělých (typickým příkladem jsou kuchyňky či konstrukční stavebnice), ale zároveň dětem pomáhají pochopit fungování světa a vztahů ve společnosti, jindy napomáhají nejmladší připravit na budoucí profesní život (klasická hra „na něco/na někoho“). Ve 20. století se tedy pohled na hračky mění – nově jsou chápány jako předměty, které mají vliv na rozvoj schopností a osobnosti dítěte. Smyslem hry tedy není jen pouhá zábava, ale podpora tvořivosti, estetické výchovy a získávání znalostí i dovedností.

Za první republiky vzniká řada slavných výrobců hraček (např. v roce 1927 firma

Merkur v Polici nad Metují fungující dodnes) nabízející tisíce modelů a variant pro všechny věkové kategorie dětí. Právem se tedy o 1. polovině 20. století v Československu mluví jako „o zlatém období hračky“. V letech 1938–1945 přišel pochopitelný útlum výroby hraček (podniky bojovaly nejen s nedostatkem surovin), ale nikdy se úplně zastavila; někteří úspěšní majitelé továren však museli pod vlivem historických okolností své podniky a domovy opustit.

Po druhé světové válce, navzdory přidělovému systému, se však produkce opět rozběhla naplno. Vrátili se někteří tradiční výrobci, ale objevili se i noví hračkaři. V roce 1945 vzniklo Ústředí lidové a umělecké výroby. Z již dříve slavné firmy G. R. Walter v Desné v Jizerských horách se stal národní podnik Tofa Albrechtice, který sdružoval velkou většinou tehdejších výrobců hraček. Navíc byla vytvořena koncepce

řídícího ideového programu pro celou hračkařskou výrobu v tehdejší Československu. Dokonce vznikl tzv. poradní sbor pro hračku, řízený generálním ředitelstvím dřevozpracujících podniků; instituce, která neměla v tehdejší světě obdoby. Tento poradní sbor prováděl důkladný průzkum všech u nás vyrobených hraček a posuzoval jejich celkovou hodnotu i kvalitu. Zaměst-

nával také celou řadu výtvarníků, techniků a dalších specialistů, kteří připravovali nové prototypy hraček tak, aby vyhovovaly i těm nejpřísnějším požadavkům. V této době nastala druhá zlatá éra hračkařského oboru.

Změna politické a společenské situace v roce 1948 měla samozřejmě vliv i na toto výrobní odvětví – z řady dříve soukromých podniků se staly podniky národní, celková reorganizace průmyslu na státní plánování způsobila nejen slučování menších podniků, ale i na nějakou dobu i určitý útlum rozvoje hračkařského oboru. V roce 1954 navíc zanikl Ústřední poradní sbor a o dostupnosti zahraničního zboží u nás začali monopólně rozhodovat pracovníci státního obchodu.

Přesto po roce 1948 vznikla řada naprosto ikonických hraček, na které se vzpomíná dodnes. Svůj podíl na tom měl např. ÚLUV, Ústředí lidové a umělecké výroby – or-

ganizace slučující etnografy, designery, výrobu a obchod. Zde vznikaly vzory, které se snažily nabídnout lidové tradice v podobě, která byla zároveň přitažlivá pro soudobé zákazníky. Dalším mezníkem (nejen) pro hračky byl úspěch Československého designu na světové výstavě v Bruselu v roce 1959. Expozici zaměřenou na dětský svět koncipoval Jiří Trnka, který ji ve spolupráci s dalšími výtvarníky vdechl mimořádně zdařilou podobu. Objevily se zde například legendární hračky podle návrhů Václava Kubáta a Viktora Fixla. Z oceněné československé expozice pak čerpal design hraček i v následujících letech.

Od 60. do 80. let patřily mezi největší výrobce především národní podniky Hamiro Příbram, Tofa Semily, Fatra Napajedla nebo družstva Směr, Kovap či Igra. V Hamiru vznikaly zejména plyšové hračky zvířat a umělohmotné panenky. Snad nejslavnější návrhářkou hraček z této éry je Libuše Niklová, která pracovala v podnicích Gumotex Břeclav a Fatra Napajedla. Právě ona je autorkou ikonických harmonikových postaviček (nejznámější je kočička) nebo nafukovacího slona, buvola či žirafy. Od 70. let pak sílí produkce hraček z plastových hmot – typickým příkladem jsou tzv. Igračci z družstva Igra podle návrhů Jiřího Kaliny a Marie Krejchové nebo družstvo

Směr vyrábějící plastová zvířátka do vody (kdo neměl žabáka ve vaně, jako by nebyl). Ke starším dětem pak putovaly plastové stavebnice Seva z Kovožávodu Semily.

Řada těchto hraček zažívá v současné době svůj „come-back“ a znovu sklízí úspěch. Některé firmy vyrábí nejrůznější „retro edice“, jinde výroba pokračuje s novými, vylepšenými výtvarnými návrhy. Ať už chcete obdivovat nadčasový design starých hraček, dozvědět se něco o historii výroby v Československu nebo si jen zavzpomínat či ukázat svým vlastním dětem, s čím jste si jako malí hráli vy, určitě si na výstavě **Kdo si hraje nezlobí!** přijdete na své.

Výstava bude veřejnosti přístupná **od 20. 3. do 20. 9. 2026** a těšit se můžete také na celou řadu doprovodných aktivit. Během jara a léta proběhnou tvořivé dílny, komentované prohlídky, přednášky, ale i tematicky laděná muzejní noc. Aby vám nic neuniklo, sledujte informace o novinkách na našem webu nebo sociálních sítích.

Zvětšováký made in Přerov

Petr Sehnálek

Přerovská značka výrobků optického průmyslu Optikotechna/Meopta je už od samých počátků své existence spjata s produkcí pro potřeby amatérské i profesionální fotografie. Prvním zásadním artiklem se staly zvětšovací přístroje, které pro svou práci potřeboval každý fotograf s vlastní temnou komorou, potřebnou pro proces zpracování fotografických filmů.

Pomocí zvětšováku vznikají z filmového negativu, zpracovaného již prostřednictvím patřičných chemických lázní během tzv. negativního procesu, pozitivy čili již skutečné fotografické snímky. Přístroj totiž promítá pomocí zaostřeného zvětšovacího objektivu zvětšený obraz negativu na citlivý papír položený na základní desce přístroje, přičemž prosvícením negativu dochází k zachycení obrazu na citlivých bromostříbrných vrstvách papíru. Poté následuje chemická úprava pozitivu (lázeň ve vývojce, očista ve vodě, lázeň v ustalovači, další očista a sušení), jejímž výsledkem je již hotová fotografie.

Zvětšovací přístroj tak ke své práci potřebovali nejen profesionální fotografové, ale i nadšení příznivci amatérské fotografie, jejíž prudký rozmach nastal právě v meziválečném období.

Nabídku zvětšovací přístrojů na domácím trhu pokrývaly počátkem 30. let vesměs přístroje z dovozu. Výjimku tvořila značka Camillo Kallusch Bílovice, pojmenovaná podle svého majitele a sídla firmy. C. Kallusch se narodil v roce 1891 ve Vítkově, vystudoval strojní průmyslovku ve Vídni a praxi získal v mnoha továrnách doma i v zahraničí. Zkušenost z optického provozu firem Huttig a Ernemann

IDEAL 4 x 4

Pro formát negativů od úzkého filmu až do 4x4 cm, s objektivem Benar 1 : 4,5, f = 5,5 cm s půlkondensorem \varnothing 65 mm.

Zaostřování děje se pomocí šroubů s vymezenou vůlí, posuv po sloupu frikcí.

Možnost restituce zkreslených obrazů, možnost vertikální i horizontální projekce.

Objektivy výměnné od f 2,5—10 cm.

Žárovka 60 W opálová jest automaticky centrována.

Lineární zvětšení 9x.

Cena s objektivem, avšak bez žárovky Kč 570—

Cena bez objektivu a bez žárovky Kč 344—

Ideal 4 x 4 – vůbec první zvětšovací přístroj vyráběný v Přerově ještě dle původní konstrukce C. Kallusche

v Německu mu umožnila, aby v roce 1927 založil v Bílovicích nad Svitavou vlastní „Odborný závod pro fotografickou kinomechaniku“, jenž se posléze zaměřil hlavně na zvětšovací přístroje. Jejich výroba se ukázala natolik perspektivní, že se o ni začali zajímat zakladatelé nové továrny na výrobu přesné optiky Optikotechna. Začínající firma sice dosahovala úspěchů ve výrobě optiky, ale současně hledala i další výrobní obory v oblasti jemné mechaniky, ve kterých by uplatnila vlastní čočky, objektivy a kondenzory a nebyla by tak plně závislá na odběratelích. A tak již koncem roku 1933 kupuje majitel přerovské továrny Ing. Alois Beneš za 79 500 tehdejších korun celou výrobu Camillo Kallusche, čímž zásadně investuje do budoucnosti továrny na dalších několik desítek let. Optikotechně se tímto krokem podařilo využít tehdejší masový rozvoj amatérské fotografie a bez zdlouhavého vývoje přidat do své produkce přístroj, který se stane jedním nejtypičtějším výrobků přerovské optické továrny.

Zásadním úspěchem bylo také získání spolupráce samotného Kallusche, který se i s částí svých klíčových zaměstnanců přestěhoval do Přerova, aby zde rozjel výrobu a dále vylepšoval své konstrukce. Kallusch se také stal vedoucím nově zřízeného mechanického oddělení a defakto i technickým ředitelem továrny. Pamětníci ovšem na něj vzpomínali jako na šéfa přísného, svérázného a často až nevrleho.

Vůbec prvním v Přerově vyráběným typem zvětšovacího přístroje se stal původní Kalluschův Ideal, upravený pro formát 4x4 a doplněný o kvalitní přerovský objektiv Benar (jednalo se o vůbec první přerovský model objektivu pojmenovaný po majiteli Ing. Benešovi). V průběhu 30. let se díky rozvoji amatérské fotografie a zvyšování kvality filmového materiálu začaly více využívat svitkové filmy šíře 6 cm a perforovaný – tzv. kinofilm šíře 35 mm. Proto se konstrukčně vyvíjely hlavně zvětšovačky pro malé a střední formáty, což se odrazilo i v produkci Optikotechny, která

*První mechanická dílna s montáží a justáží zvětšovacích přístrojů, 1934 až 1935.
V pozadí v čepici dohlíží vedoucí dílny a první konstruktér přístrojů Camillo Kallusch.*

upravila zvětšovací objektivy na vylepšený model Belar. Pro zpracování svitkových filmů šíře 6 cm nabídl přístroje Magnifax (formát negativů 6x9 cm a menší), model Unikum, určený pro formáty 9x9, a pro potřeby profesionálních fotografů byly vyvinuty přístroje Laborant 9x12, resp. 13x18 nebo Herkules 18x24 (o váze přes 200 kg a ceně přes 14 tisíc tehdejších korun!).

Rozvoj konstrukčních možností a rozšiřování objemu výroby umožnilo spojení Optikotechny s brněnskou Zbrojovkou, která přerovskou továrnu zakoupila v roce 1935. Zvětšovací přístroje se zasloužily také o nastartování úspěšného exportu firmy. Dodávaly se hlavně do Velké Británie a USA, Jižní Ameriky, ale i do Egypta, Persie, Malajska, Indie, Hongkongu, Austrálie či na Nový Zéland a Filipíny. Pro rok 1938 se počítalo s výrobou 3350 zvětšovacích přístrojů (z toho dvě třetiny byly určeny zahraničním zákazníkům), a to 1650 kusů modelu Ideal, 400 typu Multifax Speciál a 1300 varianty Multifax Super. Plán byl pak nakonec ještě překročen a počet dosáhl 3458.

Vzhledem k útlumu vojenské výroby následkem mnichovského diktátu na podzim 1938 musela firma navýšit podíl civilních výrobků, aby nahradila výpadky objednávek od armády, jejíž zakázky Optikotechnu do té doby živily. Velký potenciál k rozšíření objemu měly právě zvětšovací přístroje, o něž rostl zájem v zahraničí (hlavně Anglie a USA).

Trumfovým esem Optikotechny v boji se silnou německou konkurencí se stala revoluční novinka přerovských konstruktérů v podobě šikmé nosné, tzv. vodící tyče přístroje, jež umožnila větší zvětšení obrazu při menší stavební výšce. Její průmyslový vzor si podnik ochránil patentem a používal ji tehdy jako jediný na světě. Šikmá tyč byla poprvé použita u typů Opemus a Opematus 4x4 a 6x6 s automatickým zaostřováním.

Konstrukce těchto přístrojů zahrnovala rekonstrukci tvaru světelné skříně, zlepšující chlazení, jež zabráňovalo poškození vloženého negativu. Nový design světelné skříně se pro přerovské zvětšovací přístroje stal typickým až do 60. let.

Světová novinka pro 1939 – zvětšovací přístroj s šikmou vodící tyčí Opemus

Produkce zvětšovačů dosahovala velkých objemů ještě v počátečním období okupace a na jaře 1940 byla vypravena poslední velká exportní dodávka do Švýcarska, Belgie, Holandska, Bulharska, Itálie a Jugoslávie. Zásilka zvětšovacích přístrojů do USA však vlivem německého útoku na západní Evropu uvázla v Rotterdamu. Hitlerova rozpínavost ovlivnila brzy i provoz v Optikotechně, která musela navýšit své kapacity pro válečný průmysl, přičemž vojenská optika zase začala zatlačovat civilní výrobky. Ještě pro rok 1941 a 1942 byl sice vypracován plán na výrobu přes 5000 zvětšovačů, 4550 fotoaparátů, 1000 projektorů a 1000 kamer, ale realizace byla závislá na dostupnosti volného materiálu, který byl rezervován hlavně pro vojenské přístroje. A tak se v roce 1941 vyrobilo jen 8596 civilních přístrojů oproti 18 956 vojenským. Omezování kapacit si vyžadovalo četné úpravy výrobních postupů, aby se jednotlivé operace mohly provádět za pomoci ručních listů a mohly je zvládnout ve větší míře ženy či nekvalifikované síly.

V roce 1942, než byla z nařízení říšského protektora v květnu zakázána veškerá civilní výroba, továrna dokončila 5383 přístrojů pro civilní trh. Poslední novinku představoval luxusně zpracovaný typ Axomat, určený již také pro kinofilmový formát, a pak až do osvobození byla továrna plně pohlcena požadavky zbrojní výroby.

Obnovení mírového programu mohlo začít až v druhé půli roku 1945, takže po dvouměsíční odstávce následkem posledních válečných událostí se v červenci 1945 opět rozběhly výrobní linky a zaměstnanci Optikotechny vyrobili již první poválečné zvětšovací Opemus a Opematus. Do konce roku počet vyrobených kusů přístrojů Opemus, Opematus a Magnifax dosáhl počtu 896. Období let 1945 až 1947 se ovšem neslo ve znamení pravidelných vln nedostatku potřebného materiálu, což omezovalo produktivitu. Nicméně postupně se dařilo problémy odstraňovat, a tak v roce 1947, kdy se na přístrojích objevilo poprvé již nové jednotné logo Meopta (Optikotechna byla do tohoto optického kombinátu začleněna sice již v roce 1946, ale k přejmenování závodu došlo až koncem dekády), již bylo vyrobeno 16 397 zvětšovacích přístrojů (modely Opemus a Opematus pro formáty 6x6 i 4x4, Magnifax, profesionální Herkules i nový Magnitarus), tj. výrazně výše než bylo běžné před válkou a na počátku okupace (a to i díky výraznému omezení vojenské výroby v letech 1945 až 1949). Pro rok 1948 se počítalo s výrobou 19815 přístrojů, ale již od roku 1949 byl objem výrazně omezen, a to kvůli zvýšeným požadavkům na zbrojní dodávky. Od poloviny 50. let se začaly opět uvolňovat kapacity pro mírovou výrobu, takže mohla stoupat i roční produkce zvětšovacích přístrojů. V té době přichází i vylepšený typ Opemus II následovaný modely Axomat I a Magnifax II. Novinku druhé půle 50. let představují doplňkové nástavce pro barevnou fotografii Meocolor. V roce 1959 Meopta Přerov vyrobila přes přes 42 tisíc zvětšováků.

Počátkem další dekády přišly do výroby přístroje Opemus IIa, jednodušší a levnější typ Opemus Standard, Axomat Ia. Mezi výrobní inovace patřil i zvětšovák Proximus pro nega-

Pokračovatel revolučního typu – varianta Opemus II v jubilejní zlatočervené úpravě pro 500000 vyrobených

tivy šíře 16 a 35 mm, dodávaný v elegantním přepravním kufříku značky Kazeto. Konstrukční zlepšení se týkala zejména negativního rámu, jenž byl vybaven tzv. zaostřovací šterbinou, což bylo jednoduché zařízení využívající lomu a odrazu světla a umožňující velmi rychlé zaostření obrazu negativu na desku přístroje. Vynález byl patentován roku 1963 a znamenal další krok ke světové špičce. Důkazem velké obliby zvětšováků z Meopty byl i fakt, že továrna v roce 1962 vyrobila svůj půlmilionový zvětšovací přístroj. Na konci 60. let byla řada zvětšovacích přístrojů opět inovována a do výroby byly zařazeny typy Opemus III, Opemus Standard III a Axomat II. Novinku představoval také zvětšovák Mignoret určený pro 16mm film (používaný v miniaturních přístrojích Mikroma) a nový profesionální zvětšovák Agrand.

Na přelomu 60. a 70. let se po dalších vylepšeních vyráběly zvětšovací Opemus IV, Axomat III a byl představen také inovovaný Proximus II, ale jeho výroba byla spolu se zvětšovákem Mignoret ukončena stejně jako

výroba 16mm fotoaparátů. Velkou inovací prošel Magnifax, kde zásadní změna spočívala ve vytvoření nového – jednoduchého, kolmého stojanu a jeho celkový vzhled nabyl výrazně pravoúhlých tvarů. Vyráběl se pod názvem Magnifax 3. V 70. letech dosáhly počty vyráběných zvětšovacích přístrojů svého maxima – až 80 000 kusů za rok. Od roku 1977 byl výrazně změněn jejich design. Doposud spíše oblé tvary byly změněny na výrazně pravoúhlé a vznikly typy Opemus 5, Axomat 4, k nimž přibyla barevná osvětlovací hlava Meochrom pro barevnou fotografii. V té době se vyvíjel i nový typ zvětšováku pro profesionály pod názvem Meogrand, ale do výroby se nedostal kvůli mohutné expanzi konkurenční firmy Durst. Na začátku 80. let se výroba zvětšováků přesunula do Hynčic u Broumova. V roce 1983 se pozměnil design zvětšováků, kdy poslední oblé hrany světelné skříně byly zešíkmeny a mnohé kovové součásti byly na-

hrazeny plastovými. Skla v negativním rámu byla opatřena tzv. antinewtonovou vrstvou, která zabraňovala vzniku barevných map na fotografiích. Příslušenství se rozrostlo o novou řadu objektivů Meogon s vyšším rozlišením o osvitoměr Meosix a analyzátor barev Meosix Color.

V roce 1987 se zvětšováky vrátily zpět do přerovské Meopty, kde se znovu postupně rozběhla výroba vylepšených přístrojů. Inovace spočívala v novém mechanismu posuvu zvětšováku po tyči. Od úplného začátku jejich výroby až do roku 1986 byl používán tzv. frikční převod, jenž byl nově nahrazen ozubeným hříbenem a převodem poháněným kličkou. Zvětšovací přístroje se v Přerově vyráběly až do roku 2005. K přístrojům vyráběla Meopta rovněž široké spektrum doplňkového vybavení. Celkem byly vyrobeny téměř 2 miliony kusů zvětšovacích přístrojů pro amatéry i profesionály.

Nestihli jste výstavu Kamenné nebe na Přerovsku?

V prosinci loňského roku a na začátku toho letošního si mohli návštěvníci kojetínského kostela Nanebevzetí Panny Marie prohlédnout mj. panelovou část výstavy „Kamenné nebe na Přerovsku“, která byla poprvé prezentována v našem muzeu na jaře roku 2025. Na všech panelech spolupracovali studenti SŠ rezbářské v Tovačově, kteří je doplnili rezbobanými atributy zobrazených světíc a světců.

Výstavu instalovanou v obou bočních lodích kostela měli možnost zhlédnout nejen účastníci mší a církevních obřadů, ale rovněž posluchači adventních koncertů a lidé, kteří se přišli podívat na místní dřevěný betlém z roku 1926, instalovaný pod oltářem sv. Antonína v čele jižní boční lodi.

Pokud stále patříte mezi ty, kterým se ani na druhý pokus stále nepodařilo výstavu navštívit, nezoufejte! Ve druhé polovině roku se přesune do výstavních prostor Muzea a galerie v Hranicích!

Lubomír Vyuňchal

LIDÉ MUZEA

Muzeum utvářejí lidé, kteří v něm pracují. Profesní příběhy většiny muzejníků však mohou být poněkud zastíněny výstavami a akcemi pro veřejnost a skryty za dveřmi jejich pracoven a depozitářů. Naše rubrika Lidé muzea chce pravidelně představovat kolegyně a kolegy, jejichž odborné specializace ale i pracovní osudy jsou právě v muzeu nevšedně pestré a mimořádně zajímavé. Jako první k vám přichází

HELENA KOVÁŘOVÁ

Mou srdeční záležitostí jsou staré mapy Moravy

V muzeu pracuješ více než 25 let. Můžeš se prosím stručně ohlédnout za pracovními úspěchy, které Ti během té doby utkvěly v paměti jako mimořádné.

Za největší úspěch považuji možnost dělat práci, která mě baví. V rámci své pracovní doby se věnuji svému koníčku, kterým historie vřdycky byla.

Počet i šíře podsbírek, které máš na starosti, jsou poměrně bohaté. Která oblast odborné činnosti je Tvému srdci nejbližší?

Mou srdeční záležitostí jsou staré mapy Moravy. V době mého nástupu do muzea proběhl první pokus o digitalizaci kolekce Komenského map Moravy a hledali jsme způsob, jak výsledky prezentovat veřejnosti. Měla jsem štěstí, že jsem na projektu mohla spolupracovat se svým učitelem z univerzity RNDr. Tomášem Grimmem, ale také s prof. Evou Semotanovou a zejména s doc. Milanem V. Drápelou, kartografem a největším odborníkem na Komenského mapu Moravy. Sice jsem vystudovala historii, ale spolupráce s odborníky z jiných oborů pro mne byla a stále je velmi obohacující. Vnímám ji jako výzvu rozšiřující obzory a možnost nahlédnout nové souvislosti. Během let jsem poznávala další odborníky na historii kartografie, jejichž práce mi pomáhá poznávat nesmírně zajímavé příběhy map, pozadí jejich vzniku a vydávání.

Patříš ke kurátorům sbírek, kteří se pilně věnují akviziční činnosti. Můžeš jmenovat některý z přírůstků, na jehož získání jsi obzvláště pyšná?

Mohla bych zůstat u Komenského map, protože se podařilo již tak vzácnou sbírku doplnit o další exempláře základních typů (v současnosti chybí pouze dva) a stále platí, že muzeum spravuje jejich největší sbírku. Ale věnovala jsem se také rozšiřování školských sbírek. Velkou radost jsem měla z akvizice kolorovaných litografií školních pochval z druhé poloviny 19. století, které nám dlouho ve fondu chyběly. V tomto ohledu mám proti svým předchůdcům výhodu internetových nabídek antikvariátů a sběratelských aukčních webů. Díky nim má přerovské muzeum například jednu z největších kolekcí školních rozvrhů hodin s reklamní či dekorativní grafikou. Za některé vzácné přírůstky

do sbírek ale vděčíme dárcům, kteří se sami rozhodnou kontaktovat muzeum. To je i případ osobních dokumentů učitelky Růženy Stokláskové, které do muzea věnovala její neteř Milada Kučerová. Muzeum tak získalo originály dopisů z vězení, včetně posledního vzkazu před popravou 10. 6. 1942. Držet jej poprvé v ruce byl pro mne silně emotivní moment.

Podělíš se se čtenáři o nějaký objev nebo poznatek, který jsi vyvádala či nastudovala a o kterém by měli vědět?

Dlouhá léta se v literatuře opakovalo tvrzení, že důvodem vzniku prvních odvozenin Komenského mapy Moravy je jméno autora jako záruka přesnosti zákresu. Ale někdy historie překvapí. Tyto mapy vznikly v době konkurenčního boje vydavatelů atlasů. Amsterdamské dílny si tehdy nechávaly vyrábět nové tiskové desky. Rytci při práci kopírovali geografický zákres od konkurence i se jménem autora bez ohledu na jeho renomé.

Během práce v muzeu jsi navázala spolupráci s řadou kolegů a kolegů v našem muzeu i celkově v muzejním světě. Můžeš jmenovat, které tyto kontakty pro Tebe byly největším obohacením?

Považuji za velké štěstí, že jsem se mohla podílet na výstavě Komenský v kulturách vzpomínání s týmem kolegů z Filozofického ústavu Akademie věd, oddělení pro komeniologii a intelektuální dějiny raného novověku (PhDr. Vladimír Urbánek, Ph.D., Mgr. Tomáš Havelka, Ph.D., a Mgr. Lenka Řezníková, Ph.D.). Obrovskou zkušeností byla spolupráce při náročné přípravě nové expozice pro Muzeum Jana Amose Komenského v Uherském Brodě. Je to ale jen pomyslná špička ledovce, za kterou se skrývá řada inspiračních setkání a rozhovorů, kolegiální výpomoc a podpora z mnoha stran. Vyjmenovat všechny by znamenalo zabrat pro sebe celý Zpravodaj.

Od začátku dubna 2025 jsi převzala vedení oddělení společenských věd našeho muzea. S jakými plány do funkce vstupuješ?

Během své dlouholeté práce kurátorky jsem poznala, jak důležité je mít vedoucího, který vyslechne nápady a pomůže je realizovat. Proto bych ráda navázala na svého předchůdce Mgr. Lubora Maloně a svou první vedoucí Mgr. Jarmilu Klímovou, kteří dokázali vytvářet zázemí pro odbornou činnost svých kolegů.

Chystáš do budoucna nějaké vlastní zajímavé výstavy či publikace?

V současnosti spolupracuji s kolegy z Geografického ústavu Masarykovy univerzity na příspěvku o nových objevech týkajících se Komenského mapy Moravy. Čas na vlastní odbornou činnost se mně jako vedoucí výrazně zkrátil, ale velmi ráda bych pokračovala v bádání o školství v regionech Hranicka, Drahotušska a Lipnicka na přelomu 18. a 19. století.

Za rozhovor děkuje Radim Himmler

Mgr. Helena Kovářová, roz. Jakešová (*1975), vystudovala v letech 1993 až 1999 obor historie – muzeologie na Filozoficko-přírodovědecké fakultě Slezské univerzity v Opavě. V Muzeu Komenského v Přerově působí od roku 1999. Jako kurátorka-historička spravuje podsbírký archiválie, písemnosti a dokumentace dějin školství a komeniologie, novodobá komeniana, historická kartografie, kramářské písně a historické knižní fondy. Specializuje se na regionální historii Drahotušska a Hranicka, historickou kartografii, dějiny školství a komeniologie. Kromě řady odborných a popularizačních článků vydala v ediční sérii průvodců a katalogů Muzea Komenského v Přerově například publikace Komenský ve sběratelství: katalog vybraných komeňan ze sbírky Muzea Komenského v Přerově (filatelie, filokartie, filumenie, drobné tisky) (2020), Přerovem po stopách Komenského: průvodce po místech spojených s Janem Amosem Komenským a jeho tradicí (2022) a Jan Blahoslav, rodák z Přerova (2023). Vedle pravidelné výstavní činnosti je autorkou expozice přerovského muzea Blahoslav, Komenský a Přerov (2015). Jako spoluautorka se podílela na vzniku stálé expozice Na jevišti světa: Jan Amos Komenský a jeho doba (i katalogu k ní) v Muzeu J. A. Komenského v Uherském Brodě (2021).

Nález celokovové brusle z časů našich prababiček

Zdeněk Schenk

V měsících květnu až září 2025 provedli archeologové Muzea Komenského v Přerově záchranný archeologický výzkum při výkopových pracích souvisejících s realizací akce: „Rekonstrukce parovodu na horkovod – tř. 17. listopadu a Dvořákova“.

V průběhu dohledu byly v rámci jednotlivých větví horkovodu výkopovými pracemi zachyceny pozitivní archeologické situace. V ulici Svisle byla za domy č.p. 277/16 – 290/22 na tř. 17. listopadu nalezena středověká kulturní vrstva nasedající na neporušené geologické podloží tvořené šterkopískovými sedimenty, které byly v minulosti naplaveny řekou Bečvou. Z úrovně jílovité kulturní vrstvy byl získán rozsahem nevelký soubor zlomků keramiky umožňující bližší dataci sídlištních aktivit v tomto prostoru do 12. – 13. století.

Nad vrstvy datované do období středověku nasedaly terénní vyrovnávky, které ve druhé polovině 20. století překryly demoliční planýrky realizované v souvislosti s asanací staré zástavby a terénními úpravami pro vznik nového panelového sídliště. Z úrovně terénní vyrovnávky pochází deformovaná železná brusle tzv. šlajfka, která se upevňovala k obuvi pomocí kličky. Tento historický exemplář pochází patrně z první třetiny 20. století.

Konstrukce bruslí prošla za poslední tisíce let více proměnami, přičemž nejstarší byly zhotovovány ze zvířecích kostí, dřeva, později kovu. Až do poloviny 19. století byly brusle připevňovány k botám pomocí kožených řemínků. Zásadní průlom ve vývoji konstrukce brusle přinesl Edward W. Bushnell z Filadelfie v severovýchodní části Spojených států v roce

1848. Tento americký obchodník přišel s celokovovými bruslemi, které se k botám připevňovaly ze stran šroubovacími svěrkami na kličku. Tato inovace výrazně přispěla k rozšíření zájmu a oblíbenosti bruslení jako zimního sportu. Přerovský exemplář torza celokovové brusle dokládá, že za časů našich pradědečků a prababiček se tato kratochvíle těšila značné oblíbenosti.

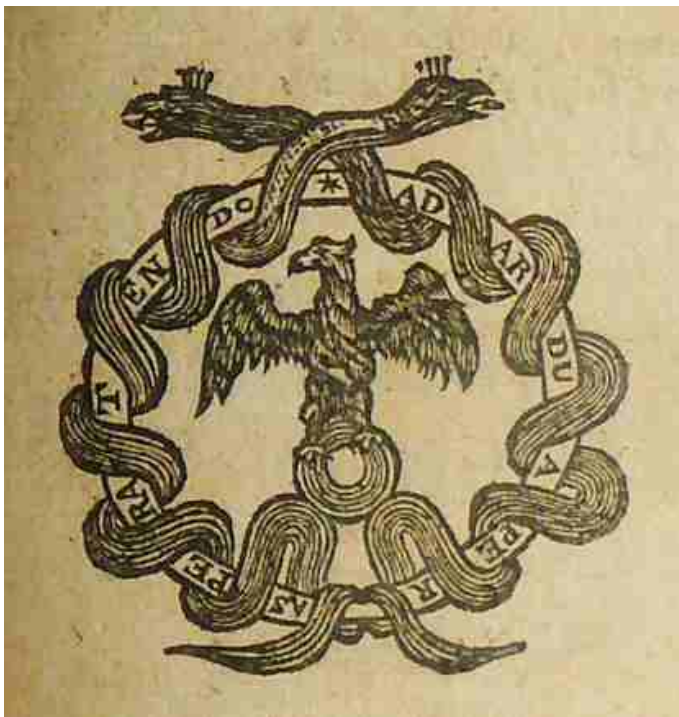
Okénko do muzejních sbírek

Před rokem představila tato rubrika jedno z novodobých vydání nejznámější jazykové učebnice Jana Amose Komenského *Orbis pictus sensualium* (Svět vnímatelný v obrazech). Nyní se vrátíme k jejímu předobrazu – učebnici *Dvěře jazyků otevřené*.

Helena Kovářová

Jan Amos Komenský po nuceném odchodu z českých zemí v roce 1628 našel nový domov v polském Lešně. Působil na tamním gymnáziu a pro snadnější výuku cizího jazyka napsal novou učebnici pod latinským názvem *Janua linguarum reserata sive seminarium linguarum et scientiarum omnium* (*Dvěře jazyků otevřené* čili *Semeniště jazyků a všech věd*; také překládáno jako *Brána jazyků otevřená*). Část názvu si sice vypůjčil ze staršího díla, které vydal irský jezuita William Bath v roce 1611, ale obsahově se jednalo o zcela originální práci. Reformní přístup Komenského totiž kombinoval jazykovou výuku s výukou věcnou. Žáci se neučili jen slovíčka, ale také poznávali věci, které označují. Dvojazyčná učebnice byla současně malou encyklopedií přinášející základní informace o přírodě, člověku, lidské společnosti atd. Obsah Komenský rozčlenil do 100 tematických kapitol o 1 000 větách skládajících se z 8 000 slov.

Poprvé učebnice *Janua linguarum reserata* vyšla roku 1631 v Lešně v latinsko-německém znění. Ještě téhož roku byla v Londýně vytištěna „pirátská“ verze bez

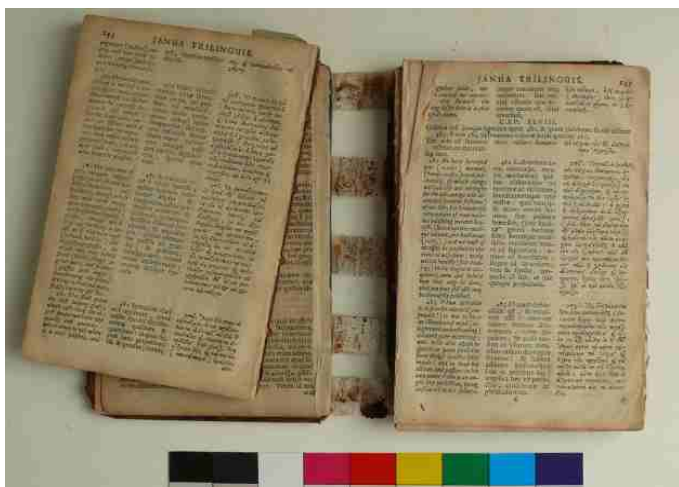

Emblém na titulní straně představuje orlici v kruhovém rámu, kolem něhož jsou obtočeni dva hadi. Opis „Ad ardua per aspera tendo“ ve volném překladu znamená *Přes strasti k orcholům*.

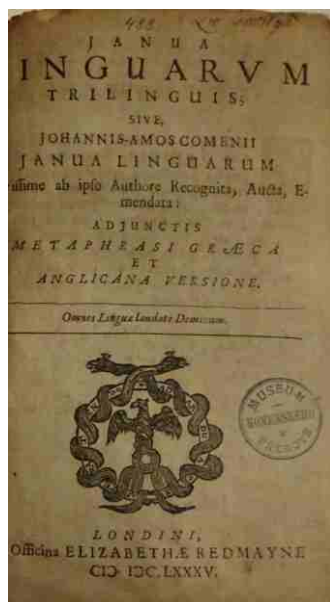
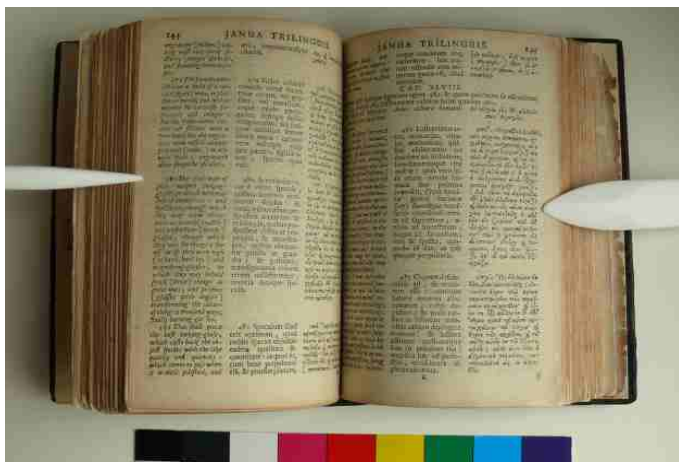
uvedení jména autora. Následující německé, polské a francouzské mutace ale jméno autora obsahovaly. Učebnice uspořádaná podle tehdy inovativních zásad postupu od jednoduššího ke složitějšímu, založená na opakování známého, než je přidáno něco nového, na názornosti

a pochopení vzájemných vztahů věcí, přinesla Janu Amosi Komenskému velkou popularitu. Symbolicky mu otevřela dveře do světa učené korespondenční sítě a následně i pozvánky do Anglie, Švédska, Sedmíhradska, Nizozemí, aby rozpracoval své reformní myšlenky.

Učebnice Janua linguarum reserata šířila věhlas svého autora až do konce 17. století, kdy ji zcela nahradil zmiňovaný *Orbis pictus sensuallium*. Vznikly překlady Janui do jedenácti evropských jazyků a známe více než sto jejich vydání. Kromě dvoujazyčných se objevily troj- a dokonce čtyřjazyčné edice. Ve sbírkách přerovského muzea najdeme mimo jiné také zajímavou anglicko-latinskořečnou verzi vydanou v Londýně roku 1685 v tiskárně Elizabeth Redmayne. Ženy v tomto období mohly podnikat pouze jako vdovy pokračující v rodinném podniku do plnoletosti syna nebo nového sňatku. Elizabeth Redmayne vedla tiskařskou dílnu (officina typographica) na tehdejší poměry velmi dlouhou dobu, v letech 1683–1706.

Rozpadlý knižní blok (nahore) a stav po restaurování (dole)

Titulní strana před restaurováním

Exemplář trojjazyčné Janui (Brány) ve fondech Muzea Komenského v Přerově byl silně opotřebován, knižní blok nesl stopy napadení hmyzem. Poškození vazby vedlo k zpřetrhání vazů a rozpadu knihy na několik kusů. Špatný stav si vyžádal komplexní restaurátorský zásah, který provedla externí restaurátorka BcA. Martina Blahník Lušková. Po rozebrání jednotlivých složek a jejich očistění suchou i mokrou cestou

doplňovala ztráty papíru pomocí tónovaného japonského papíru. Silné poškození vlastní vazby si vyžádalo nové ušití knižního bloku na pravé vazy podle původní předlohy. Také desky musely být očistěny a doplněny jejich ztráty, včetně koženého pokryvu. Zpět do deponitáře byla kniha uložena v obalu z lepenky s alkalickou rezervou, který zajistí její ochranu a uchování pro další generace.

Lubomír Vyňuchal

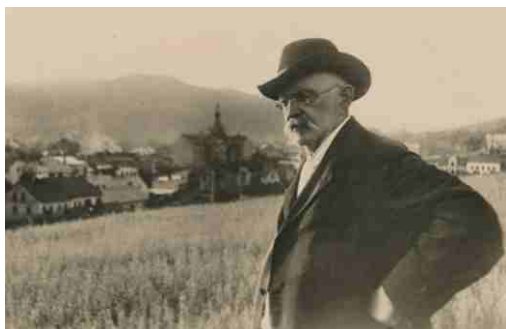
Stojí majestátně jako lípa

V páté části si připomeneme některé významné české osobnosti, například spisovatele Aloise Jiráska či malíře Alfonse Muchu. Zavítáme na vyhlídkovou plošinu tvaru písmene „S“, která nad obcí Čistá u Litomyšle propojuje koruny dvou lípek. Navštívíme i oblast Železných hor, konkrétně osadu Lipka na Chrudimsku, kde najdete další z top „desítky“ nejmohutnějších českých lip. Tento památný strom byl dokonce roku 2016 vyhlášen Stromem roku a v anketě Evropský strom roku 2017 získal třetí místo. Připomeneme si logo a taktéž i produkci bývalého libereckého potravinářského podniku „Lipo“, vyhlášeného zejména svými legendárními bonbony. Máme připraveny více než dvě desítky tipů na cesty za dalšími královnami medonosných stromů. A na úplný závěr si zanotujeme známou písničku z představení divadla Sklepe.

Oni jsou minulost...

Další řádky nám připomenou slova Aloise Jiráska (1851–1930), učitele, významného spisovatele a velkého zastávce samostatnosti českého a slovenského národa, který miloval stromy a obzvláště lípy: „Unaven lidmi a prací, rád se na čas utíkám do stínu těch velikánů, kteří mě prchajícím před společností jsou nejmilejšími společníky. Oni jsou minulost a přece jdou s časem. Teď usedám pod nimi, moderní unavenec, abych

užil klidu jejich i samoty; řeč jejich od věků jed-
nostejná, líbezná, vzrušivá, která několika po-
kolením šuměla v sen i zamyšlení, konejší neklidnou,
nespokojenou mysl...” (citováno z povídky
Stromy, 1887). Ostatně stará lípa, údajně
ukrývající poklad, což má být hlavní důvod
k jejímu pokácení, je důležitým prvkem jeho
pohádkové hry o čtyřech dějstvích s názvem
Lucerna (1905). Tento strom zde symbolizuje
především naději a sílu lidových tradic.

Alois Jirásek

*Pane, ať jsi stéblo trávy
nebo obyčejný list
prosím dej, ať aspoň trochu umím
ve tvých vzkazech číst,
prosím dej, ať řeči stromů
aspoň trochu rozumím,
ať vědí, že se ucítím a že nic neumím...*

*(P. Ulrych/P. Ulrych a Jan Skácel,
píseň „Modlitba“)*

Alespoň citátem bychom si připomněli další spisovatelskou osobnost a proslulého literárního kritika a novináře, Františka Xavera Šaldy (1867–1937): „...Léčím se krásnými divadly stromů, vod, mraků a oblak. Jsou stromy, s kterými uzavírám přátelství jako s lidmi – ale vroucnější, čistší, nehmotnější. Jsou stromy tak krásné, že se vám zdá, že pod nimi musel zemřít v mytické době bohatýr a že ony nesou ve své klenbě posud echo a dvacátou odraženou vzpomínku tehdejšího smutku...“

Přísaha „omladiny“ u slovanské lípy

A když už jsme u těch vlastenců, nesmíme opomenout ještě jeden umělecký počín spojený s osobou významného českého malíře, sochaře, tvůrce plakátů a ilustrátora, Alfonse Muchy (1860–1939). Konkrétně zmíníme jeho dvacetidílný cyklus rozměrných pláten nazvaný *Slovanská epopej*, na kterém s přestávkami pracoval 18 let (1910–1928). V souvislosti s naším tématem nás bude zajímat olejomalba s názvem *Přísaha omladiny u slovanské lípy* (rok 1926, rozměry: 390 x 590 cm, obraz byl malířem předán Praze nedo-

končený). Toto dílo také jako jediné nebylo představeno roku 1928 na výstavě *Slovanská epopej* v pražském Veletřním paláci. Oficiální zdůvodnění uvádělo „pro nedostatek místa“, ale zřejmě autor nechtěl jítřit napjatou atmosféru ve společnosti v době silícího německého nacionalismu (hrozilo zneužití zobrazených gest a symbolů). Ostatně za Muchova života tento obraz nebyl nikdy vystaven. Jeho kompozice je rozčleněna do tří dějových pásů. Na kamenné zídce v popředí obrazu Mucha zobrazil i své dvě děti, v levém dolním rohu dceru Jaroslavu (dívka hrající na harfu) a v pravém dolním rohu syna Jiřího (naslouchající chlapec sedící poblíž symbolu kohoutí hlavy). Středu plátna vévodí kruh přísahajících chlapců a nad nimi trůní v koruně rozložitě posvátné lípy mytická slovanská bohyně Slavia. V současnosti je všech 20 obrazů *Epopeje* vystaveno na zámku v Moravském Krumlově (prohlídkový okruh č. 1) a jedná se o zápůjčku od Galerie hl. města Prahy. Tento odstavec zakončíme slovy Alfonse Muchy, která pronesl roku 1929 v souvislosti s celým souborem: „*Již roku 1900 předsevzal jsem si zasvětit druhou polovici svého života práci, jež by pomáhala budovati a utužovati u nás cit národního uvědomění... Účelem mého díla nikdy nebylo bořit, ale vždy stavět, klást mosty, neboť nás musí všechny živit naděje, že celé lidstvo se sblíží, a to tím snáze, dobře-li se pozná navzájem.*“

A pro rodinky s dětmi či recesisty nabídneme tip na zhlédnutí zmenšené kopie Muchovy *Slovanské epopeje*, která je dokonce zapsaná v České knize rekordů. Jedná se totiž o rámované obrazy v podobě puzzle, přičemž jejich

průměrná délka činí asi 3 metry. Celou epopej tvoří přes 163.000 dílků a je zaznamenáno, že se na jejich složení podílelo celkem 266 osob po dobu 4 měsíců. Jednalo se o nápad paní Anny Počarovské z Miroslavi, kde byl na místním zámku celý soubor poprvé představen veřejnosti. Od jara roku 2022 byla tato papírová epopej přemístěna do areálu Louckého kláštera ve Znojmě, kde v současnosti představuje samostatnou výstavní expozici.

Jako stromová modelka malíři posloužila lípa stojící naproti lukavskému dvoru na dolním konci obce Lukavice poblíž Letohradu na Ústeckoorlicku. Dnes se jí říká „MUCHOVA LÍPA“. V roce 2019 patřila k finalistům ankety strom roku, ovšem známou se stala také v komunitě lovců kešek.

Fajmonova lípa

Nyní vás zavedeme na doslova magické místo s kruhovým výhledem, ležící asi 1,5 km severovýchodně od obce Čistá u Litomyšle. Na obzoru zde spatříte především Krkonoše se Sněžkou a Orlické hory, na opačné straně Žďárské vrchy, východním směrem pak Javornický hřeben. Mezi poli tady roste torzo asi 300 leté lípy, která kdysi vytyčovala hranici pozemku místního statkáře Fajmona. Několikrát přežila zásah bleskem, ovšem osudnou se jí stala před pár lety lidská zloba. Někdo ji totiž úmyslně zapálil, což na místě potvrdily stopy po chemikáliích. V roce 2015 občané Čisté zasadili jen pár metrů od torza lípu novou, ale to ještě netušili, že ta původní se jen tak lehce nevzdá a dnes opět začíná obrážet mla-

Čistá u Litomyšle – Fajmonova lípa

dými výhony. Místní řemeslníci a nadšenci obě lípy obehnali vyhlídkovou plošinou s chodníkem v podobě písmene „S“, na který vystoupáte do výšky 4 metrů po točitém schodišti. Oblíbená rozhledna se brzy stala cílem mnohých výletů a místem velikonočních či novoročních setkání. Jen doplníme, že tuto drobnou vyhlídkovou stavbu z dubového dřeva a kovových prvků, slavnostně předanou veřejnosti dne 17. 11. 2021, projektovali Ing. Martin Novák a Ing. Antonín Olšina, kteří mají na svědomí již nejméně desítku podobných realizací. Ostatně zmíněné datum bylo vygravírováno také na dřevěném kotouči, který tvoří vrcholový kryt středové trubky točitého schodiště s celkem 19 schody. Součástí slavnosti bylo taktéž odhalení nedaleké drobné sakrální památky – křížku a představení nově vysazené „Čistecké aleje“. Vše uzavřeme konstatováním, že v tomto případě se jedná pravděpodobně o nejkratší chodník v korunách stromů nejen u nás, ale i v celé Evropě.

Čistá u Litomyšle – Fajmonova lípa

Také v sousedních Trstěnicích mají památnou lípu velkolistou. Roste při hlavní silnici u domu s č. p. 73 a říká se jí „Myslivcova“. Byla vysazena roku 1815, tudíž zde stojí již přes 210 let a současný průměr jejího kmene činí 140 cm. Asi 160 metrů východně od lípy stojí nedávno rekonstruovaná roubená „Trstěnická stodola“ z konce 17. století. Na rozdíl od blížké „Žroutovy stodoly“, nejstarší dřevěné polygonální stavby tohoto typu v Česku, je tato v majetku obce, tudíž je příležitostně zpřístupněná veřejnosti.

Mezi zámekem a hrobkou rodu Kustošů

Za dalším tipem vyrazíme na Chrudimsko do osady Lipka, která je částí obce Horní Bradlo. Místní lípa poskytuje stín již osm století a dnes její kmen s obvodem rovných 9 metrů přechází do dvou mohutných větví. Když strom shodí listy, připomíná jeho silueta dva velké prsty vztyčené do tradičního „věčka“. Oba kmenové „prsty“ dnes samozřejmě jistí ocelové lano, aby nedošlo k rozetnutí stromu. Ovšem pamětníci připomínají, že původně byla lípa tzv. „troják“, ale jedna z větví se vylomila a po nějakém čase došlo k zacelení této rány. I tak se popisovaný strom řadí mezi pětici nejvzrostlejších lip ČR. Kroniky zmiňují také dřevěnou modlitebnu přímo u paty stromu. Památná lípa roste přibližně na polovině cesty mezi dnes již z velké části opraveným objektem původně renesančního záměčku a hrobkou majitelů lipického panství v letech 1557–1715, rodu

Kustošů (staročeská patricijská rodina, které byl udělen hraběcí titul). Na čtyřech pískovcových náhrobcích, vsazených do kamenné zídky, spatříte reliéfy postav v dobovém oblečení španělského typu. Dva větší po stranách představují Jana Kustoše ze Zubří (měšťana a sudího Nového Města Pražského) a jeho ženu Dorotu ze Šanova a Lipky. Jan Kustoš se hlásil k Jednotě českých bratří, na Lipce ustanovil Bratrský sbor a údajně měl na jeho panství krátce pobývat i J. A. Komenský před odchodem z vlasti. Dva menší středové náhrobky jsou opatřeny reliéfy dětských postav doplněnými rodovým erbem Kustošů s horní polovinou zubra. Ostatně stejnou figuru najdete také na znaku obce Horní Bradlo (na OÚ je možné zakoupit různé typy sklenic s vypískovaným znakem). Před náhrobky stojí kamenný kříž a na desce pod ním jsou uvedeny dva letopočty a nápis: „*Modlitba naše vyprosí Vám u Boha lehký odpočinek.*“ Hrobka je ohrazena lačkovým plůtkem a její součásti jsou dvě mohutné lípy. Do současné podoby bylo toto poničené místo uvedeno v roce 1936 z podnětu tehdejší majitelky, paní Libermannové.

Lípa v Lipce u Horního Bradla

Hrobka Kustošů

Zmiňovaný zámček v období zakládání JZD zabralo družstvo, žádná údržba se zde nekonala a po opuštění byl ponechán svému osudu. Část zničených budov byla zbourána. V roce 2015 koupil objekt a okolní pozemky od restituentů nový majitel, který obnovil kamennou ohradní zeď a celý zámek prošel postupnou rekonstrukcí. Jedním z mála původních zachovaných prvků je zdobený renesanční portál. Hned u cestičky podél dřevěné ohrady pastviny při zámku, doslova jen pár kroků od památné lípy, byla vystavěna z dřevěných trámků malá zvonička. Zvonek byl slavnostně vyzdvížen na jaře roku 2017 u příležitosti vyhlášení Lipecké lípy stromem roku 2016. Ostatně jeho hlas si můžete sami poslechnout, stačí uchopit kovové táhlo a zazvonit.

Jinak osada Zubří, ze které se psal Jan Kustoš, leží asi 6 km jihovýchodně od Lipky a je místní částí obce Trhová Kamenice. Původně zde stála pouze vladycká tvrz se dvorem, jehož součástí byl pivovar a vinopalna. V r. 1709 byla tvrz přestavěna na zámček, který však byl po vyhoření ponechán svému osudu a zanikl. Nad osadou stojí poutní kaplička sv. Jana Nepomuckého z počátku 18. století, k níž s oblibou chodíval mladičkový učitel Karel Václav Rais (1859–1926). Škola v Trhové Kamenici totiž byla v letech 1877–1882 jeho první učitelskou stáčí. A na sousedním Zuberském kopci stojí v nadmořské výšce 610 metrů věž telekomunikačního vysílače, jež slouží zároveň jako rozhledna. Vyhlídkový ochoz se nachází ve výšce 39 metrů.

Shodou okolností jsem nedávno navštívil jinou obec Zubří, ležící na Vysočině u Nového Města na Moravě. Na budově obecního úřadu mě okamžitě zaujal obecní znak. Částečně mi totiž připomněl domov a zároveň i propojení s lípami. Jak jsem posléze zjistil, byl vytvořen podle pečeti z r. 1749. Na jeho stříbrném štítě rostou ze zeleného trávníku dva listnaté stromy přirozených barev (pravděpodobně lípy), mezi nimiž je černá zubří hlava se zlatou houžví pod třemi červenými hvězdami.

Lípa u hrobky Kustošů

Stůj, nebo střelím!

Do další pasáže, která sice bude maličko od věci, jsem si nechal jednu opravdovou perličku či spíše antiperličku. Ze svého dětství si vybavuji malou kulatou plastovou krabičku žluté či modré barvy, na jejímž dně bylo vylisováno logo podniku LIPO obsahující lipový lístek a květ. Nechybělo čiré plexisklové otočné víčko s nápisem ANTIPERLE, uvedená váha (9 g) a cena (1,80 Kčs). A uvnitř samozřejmě patřičné množství bílých kuliček o průměru 4 mm, resp. bonbonů s mentolovou příchutí. Vznikly v roce 1960 v chotyňské pobočce libereckého podniku Lipo a od poloviny 60. let byly nahrazeny původně plechové krabičky těmi plastovými. Tato oblíbená cukrovinka vycházela ze staršího produktu Dr. Fragnera, který byl dostupný výhradně v lékárnách a nesl název „antiseptické ústní perle“. Aby kulička dosáhla požadovaného průměru, bylo potřeba celkem šesti týdnů, než se malý krystal cukru postupně obalil tenoučkými vrstvami polevy. Jako kluci jsme kuličky

používali rovněž jako munici do dětských plastových pistolek. Tyto jedlé „náboje“ byly úspěšným potravinářským produktem socialistického Československa, který o celých 9 let předběhl legendární bonbony značky Tic Tac. I samotné krabičky se často nevyhazovaly a dále sloužily k dětským hrám či jako schránky na „poklady“. Po roce 1989 se antiperle vyráběly pod značkou Sfinx, která se pak stala součástí koncernu Nestlé, a jejich výroba byla posléze zastavena. Po letitých snahách se v roce 2025 podařilo opět vrátit značku Lipo zpátky pod Ještěd. Výrobce besipek, lipiček či antiperlí (dnes pod názvem Miramint perle) se stala liberecká firma Mocca, sídlící v původních prostorách podniku Lipo. Prostě antiperle a lipa (maličké ovocné vaničky balené v řadě do papíru) nejsou v dnešní době výhradně jen vzpomínkou pamětníků, ale jejich dostupnost a chuť přetrvává.

Dětská pistolka „na Antiperle“

Antiperle – chuť dětství se vrátila

Musím se přiznat, že v loňském roce jsem si na kroměřížské hobby burze z nostalgie pořídil také onu dětskou plastovou imitaci automatické pistole černé barvy s označením „SPECIAL 2718“. Tuto dětskou hračku z odolného plastu o rozměrech 11,3 x 8 x 2 cm, datovanou do konce 70. a průběhu 80. let 20. století, vyráběl OPS Semily a na papírové krabičce doplněné kruhovým terčíkem byla udaná cena 6,50 Kčs. Dnes už si zřejmě na žádnou mentolovou střílečku netroufnu, navíc potenciální nepřátelé již dávno odrostli dětským hrám, ale ten pocit držet po letech v ruce onu hračku je prostě k nezaplacení.

V kostýmu lípy

Na podzim loňského roku se konala v Manile, hlavním městě Filipín, soutěž o korunku krásy Miss Earth 2025. Během třídní show získala velkou pozornost česká kráska, jednadvaacetiletá Natálie Puškinová, která nakonec zvíťezila. Porotu uchvátila nejen skvělým vystupováním či recitací ve filipínštině, ale také národním kostýmem, který představoval právě českou lípu. Zlatý kostým byl doplněn vysokou listovou korunkou a kyticí zlátnoucích listů, tudíž vše také korespondovalo i s barvou jejich vlasů. Svět obletělo také propagační video natočené na nábřeží Vltavy poblíž Karlova mostu, kde modelka pózuje právě v tomto kostýmu.

Další královny

Lípy se nazývají mj. také královnami medonosných stromů, a jelikož seznam „lip spářených“ se od minulého Zpravodaje poněkud rozšířil, pojďme společně absolvovat ještě několik audiencí. Zkusíme opět vybrat ty nejzajímavější místa a příběhy.

Příběh první: lípa Kapucínka. Ve Zlaté Koruně najdete hned dvě památné lípy. Ze starší Cisterciácké lípy na místní návsi zbylo opravdu jen torzo, ovšem druhá, zcela zdravá lípa

Zlatá Koruna – lípa Kapucínka

s rozložitou korunou, stojí u kaple Andělů strážných v areálu kláštera. Obvod jejího kmene činí 5,2 metru, výška přesahuje 30 metrů a zmíněný název je odvozen od tvaru kapuce, do které je stočena menší část listů. Pověst praví, že tato kornoutová anomálie souvisí s oběšením několika mnichů při vypálení kláštera husity v roce 1420. Náš strom sice samotné napadení nepamatuje, neboť jeho stáří je něco přes 400 let, nicméně se říká, že lípa tímto způsobem truchlí nad jejich osudem. Botanikové stočení listů vysvětlují jako dědičný znak lípy velkolisté variety *cucullata*. Lípa zasazená někdy na počátku 17. století, jež byla památným stromem vyhlášena v roce 1990, má dnes, díky naroubování, také své pokračovatelky. V roce 2002 se v klášterním sadu úspěšně ujaly rouby dvou nových Kapucínek a již v roce 2015 se na nich začaly objevovat ony stočené listy. Samotné roubování provedli v roce 1997 pracovníci Výzkumného ústavu okrasného zahradnictví v Průhonicích. Roku 2021 byla lípa Kapucínka přihlášena do ankety „Strom roku“, kde se

umístila na pátém místě. V této anketě zatím nejvíce zabodovala další jihočeská památná lípa „Lípa Jana Gurreho“ z Říмова. Konkrétně se jednalo o sedmý ročník, který proběhl v roce 2008.

Příběh druhý: lípa Jana Gurreho. Nejmožnější památný strom na okrese České Budějovice roste v zahradě u římovského kostela sv. Ducha. Tento symbol víry a odolnosti byl údajně vysazen kolem r. 1330, i když podle současných odhadů jeho stáří mírně převyšuje 400 let. V roce 1626 došlo pod tímto stromem k Božskému zjevení, jehož svědkem byl jezuitský lékárník Jan Gurre, kterému tenkrát bylo 26 let. Ten se následně zasadil o výstavbu poutního komplexu – kostela sv. Ducha a lorentánské kaple, přičemž při jeho plánování zohlednil zachování lípy. Její druhá záchrana přišla v roce 1996, neboť nebyť kvalitního odborného ošetření, zbyla by pro další pokolení jen ona legenda.

Římov – lípa Jana Gurreho

Na jaře zmiňovaného roku po skončení očištných prací se uskutečnil pokus, díky němuž se římovská lípa velkolistá dočkala zápisu do české Quinnesovy knihy rekordů. Do dutiny 12 metrů vysoké lípy se vměstnalo neuvěřitelných 51 sportovců a dobrovolníků, včetně tehdejšího primátora Českých Budějovic Miroslava Beneše a starosty Říмова Vladimíra Koupala.

Příběh třetí: Raketa ze Zámrsku. Za šestikmennou lípou se musíte vypravit do zámecského parku v Zámrsku na okrese Ústí nad Orlicí. Zámek je dnes sídlem Státního oblastního archivu a poblíž se nachází také kostel sv. Martina biskupa z let 1781–1782. Lípa roste u zámecké kašny a jejich šest kmenů vzniklo zmlazováním, kdy původní ztrouchnivělý kmen naši předkové seřizli na pařez, po jehož obvodu následně z nových výhonů vyrostly dnešní kmeny. Místní děti často lezou do jejího nízko položeného středu a představují si, že se nachází uvnitř rakety, která s nimi odstartuje do vesmíru. Od zdejší omladiny se tudíž ujal pro lípu název „Raketa“. Další zajímavostí je nedaleká samostatná hranolová věž rokokové zvonice zakončené cibulovitou bání. Uvnitř se nachází zvon z r. 1596, ulitý zvonařem Brikcím z Cimperka.

Zámrsk

Příběh čtvrtý: Sádecká lípa. Hned dvěma lipovými alejemi se můžete z obce Sádek nedaleko Třebíče dostat k místnímu Lesoparku a vystoupat na osamělý kopec u Kojetic na Moravě, na němž byl vystavěn zámek Sádek. Lípu v areálu zámku před více než 250 lety prý vysadil první brněnský biskup, hrabě Chorynský, na místě původní lípy ze 13. století.

Sádek

Příběh pátý: Kotelská lípa. Lípa v obci Kotel-Osečná v Libereckém kraji je pravděpodobně nejmohutnější jednodmennou lípou v Česku. Vítězka ankety „Strom roku“ z roku 2009 se pro místní obyvatele stala symbolem odporu proti plánům těžit v Podještědí uran.

Příběh šestý: Klášterská či Paulánská lípa. Nachází se sice jen pár metrů od paulánského kostela Nejsvětější Trojice v obci Klášter, ovšem důvěrně jsem ji nazval „Lípa s dračí hlavou“. Stačí se postavit přímo k jejímu mohutnému kmeni s obvodem 750 cm, pozvednout

hlavu a zcela jistě budete ohromeni zakončením silné větve mířící z koruny kolmo dolů, která připomíná dračí či hadí hlavu. Obrovský je i samotný kostel postavený v letech 1668–1682 podle projektu Domenica Orsiho. Zajímavostí je jeho unikátní dřevěný oltář se čtyřmetrovými sochami českých patronů (sv. Zikmund, sv. Václav, sv. Ludmila a sv. Vít) a centrálním obrazem Rodiny Kristovy s Nejsvětější Trojicí. Ostatně se jedná o druhý nejvyšší oltář tohoto typu ve střední Evropě. Kněžiště je zde netradičně otočeno k západu, což souvisí se třemi, údajně léčivými prameny, jež se stékají přímo v podzemí pod oltářem, a výsledný potůček vyvěrá na povrch jen malý kousek od lípy, kde je upravena udržovaná studánka. Prohlídku kostela, případně i jeho podzemí, si můžete předem domluvit telefonicky. Potvrzuji, že obě varianty jsou opravdovým zážitkem. Kostel byl součástí dnes již neexistujícího kláštera, který byl paulány latinsky pojmenován Sana Cella, což je německy Heilbrunn a v češtině značí Dobrá Voda. Studánka je pojmenována Vaterbrunn (Otcova studánka, resp. studánka svatého otce Františka z Pauly, jehož dřevěná socha pramen střeží). Alejí starých lip srdčitých vedoucí od kostela směrem k bývalému hřbitovu dojdete k další památné lípě s obvodem kmene 565 cm, nazývané „Lípa u klášterského rybníka“.

Klášter – Paulánská lípa

LÍPA

Stanislav Kostka Neumann: *Kniha lesů, vod a strání*, 1914

*Dech síly jaksí neuvědoměně
a dobráctví, jež među plno, vane
z koruny její hmyzem opěvané,
když nad snem květů pohoda se klene.*

*V jich vůni zlatem nebes nasycené,
s níž pozdrav slunce dolů ve stín kane,
mdlý poutník tuší kraje požehnané
a kvetoucí kdes v budoucnosti sněné.*

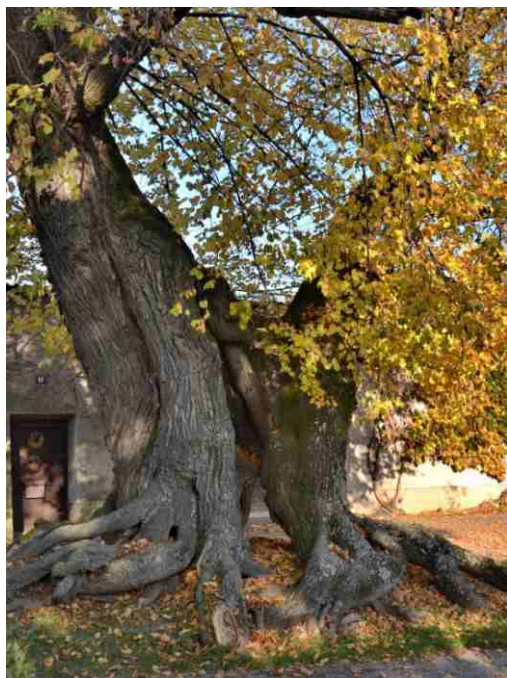
*Až sladká moudrost vejde v srdce lidská,
jak v úly med ze sterých snesen květů,
a práce bude radost harmonická,*

*jak pohanské a slavné kolonády
lip aleje ve chvílích velkých vznětů
tančící páry přilákají rády*

Klášter – Paulánská lípa

Příběh sedmý: Zachariášova lípa. Památná lípa velkolistá, s obvodem kmene přes 770 cm, roste v telčském zámeckém parku, asi 100 metrů jižně od skleníku. Dle pověsti byla vysazena na památku narození syna tehdejšího majitele panství Zachariáše z Hradce (1527–1589). Ovšem ty lípy zde byly původně tři, přičemž tahle jediná dosud stojí a snad ještě nějaký ten čas stát bude. Zajímavý je také soubor mladých lípek vysazených na břehu Ulického rybníka pod historickým centrem města. Lípa „Barbora“ je historicky první místní cechovní lípou. Vysadili ji v roce 2016 zástupci cechu klempířů, pokrývačů a tesařů Vysočiny. Tento rok byl označován také jako Rok řemesel a taktéž se připomínalo 700. výročí narození Karla IV. Další v řadě je Lípa Olgy Havlové z roku 2018 a následuje Lípa Sametové revoluce, vysazená v listopadu roku 2019, tedy 30 let od této události. Poslední v řadě je Lípa republiky z roku 2018.

Mladějovice

Telč – Zachariášova lípa

Příběh osmý: Mladějovická lípa. Za tímto stromem se přesuneme do oblasti Olomouckého kraje, přímo do okresu Olomouc, přesněji do Mladějovic u Šternberka. Lípa malolistá zde doplňuje scenerii v okolí kostela sv. Máří Magdaleny a najdete ji před branou k usedlosti s č. p. 51. Její kmen, resp. dvě hlavní větve, dnes propojené ocelovým lanem, připomínají rozevřené kleště. Už stará německá pohlednice jí dala název „Tisíciletá“ a místní kronika z r. 1922 udává, že se do dutiny kmene s obvodem přes 7 metrů vměstnalo 13 školních dětí i s panem učitelem. Ostatně děti a lidé s fantazií v dutině, připomínající pohádkovou jeskyni a na obou pokroucených větvích, spatřují např. postavy tří žen, stromovou vílu, trpaslíky, srnky, dvouhlavého spícího draka či hada. V této souvislosti zde připojím ještě slova jednoho známého britského herce (představitel Hercule Poirota) a zároveň náruživého fotoamatéra, Davida Sucheta, která pronesl v říjnu r. 2020 v rozhovoru pro Českou televizi: „Pořizuji snímky stromů, které mě fascinují. Často vidím v korunách stromů tváře

nebo monstra.“ Tady by si tento úžasný gentleman ze staré školy jistě přišel na své. Podle pověsti odpočíval r. 1430 pod lípou husitský radikální kněz, politik a vojevůdce Prokop Holý, když tudy procházel se svým vojskem. Nejstarší a nejmohutnější památný strom na Olomoucku se může pyšnit také druhým místem v anketě „Strom roku 2009“.

Hradiště – lípa Samaritánka

Příběh devátý: lípa Samaritánka. Strom neda-leko obce Hradiště na okrese Znojmo. Podle pověsti na tomto místě poklekla vážně nemocná žena a lípa jí ukázala cestu do kláštera v Hradišti, kde se jí dostalo pomoci. Jako poděkování nechala poblíž stromu vystavět kapličku. Z bílé omítnutého průčelí stavby vytéká kamenným korytem pramen dobré vody k osvěžení všech unavených poutníků. Pramínek vtéká do blízkého Gránického potoka a poblíž soutoku objevíte malou dřevěnou stavbičku s názvem *Chaloupka babičky Červené Karkulky* (je zaznačena i na mapách).

Když nahlédnete okénky dovnitř, opravdu zde uvidíte figurínu stojícího děvčátka s charakteristickým čepečkem, která drží v jedné ruce košíček s dobrotami a v druhé kytič. V posteli zaznamenáte velkou plyšovou vlčí hlavu s brýlemi na očích a bílým babiččíným čepcem. Poblíž chaloupky nemůžete minout vedle cestičky dřevěnou sochu myslivce, strážce Městských lesů Znojmo, kterého teprve čeká jeho záchraná mise.

*Bylo to v jaře podvečer,
bylo to v době lásky,
s chomáčeků květů lipových
slétaly drobnou zkázkou;
jedna mi padla do srdce,
za noci v hlavě mi kvetla
a jak mi zkvetla, sloniž se
v paprscích přízně a světla.*

(Adolf Heyduk, úvod básně „Dědův odkaz“, zpěv I. /1879/. Mimochodem tuto „čitankovou“ báseň proslavila také scéna z filmu „Škola záklád života“ /1938/, neboť slavná mládeňcová píseň začíná slovy: „Šťěstí! Co je štěstí? Muška jenom zlatá, která za večera kol tvé hlavy chvátá...“)

Příběh desátý: Lípa U Panny Marie. Odpočinkové a posvátné místo na vrcholu sedla mezi Kopřivnicí a Štramberkem na Novojičínsku. Je od ní pěkný výhled na Zámecký vrch s pověstnou věží zvanou Trúba a náměstí s kostelem sv. Jana Nepomuckého. Další výhled se nabízí jen o pár desítek metrů dále díky výstupu na hranu lomu s názvem Kamenárka. Jeho ploché dno zdobí stovky kamenných srdíček a zamilovaných nápisů a uvidíte také další část městečka Štramberk s vrchem Kotouč, pod nímž se mezi stromy ukrývá legendární jeskyně Šipka. Lípu s obvodem kmene přes 250 cm doplňuje posezení s dřevěnými lavičkami a kamenný sloup se sochou Panny Marie s Ježíškem z r. 1861. Přímo u lípy začíná v nadmořské výšce 482 m také první zastavení naučné stezky – Sluneční stezka na Bílou horu. Na jejím konci můžete vystoupat na rozhlednu z r. 2000 navrženou Ing. arch. Milanem Šmídem, která svým obvodovým schodištěm připomíná strukturu DNA, tedy spirálu života. Na vrcholovou plošinu rozhledny ve výšce 26 metrů vede celkem 161 schodů.

Štramberk – lípa U Panny Marie

Příběh jedenáctý: Hradní lípa. Cestou na hrad Hukvaldy zaznamenáte v místní oboře desítky zdravých a vzrostlých lip a ve svahu nad cestou, nedaleko sošky lišky Bystroušky, také lipku vysazenou k 100. výročí vzniku Československa. Nicméně když z této záplavy zeleně vejдете za kamenné hradby, zcela jistě vás upoutá na druhém hradním nádvoří, poblíž kaple sv. Ondřeje, krásná lípa, v jejímž stínu se nachází hned několik laviček. Pokud hrad zrovna není v obležení turistů, jedná se o skvělé místo pro relaxaci a načerpání nových sil po náročném výstupu.

LÍPA NA NÁVSI

(Adolf Heyduk)

*Ves klidná za poledne,
vše tiše odpočívá,
jen na návsi ta lípa
svou starou hlavou kývá.*

*V té lípy čarokvětě
jsou divné věci skryté:
tlum zvěstí z dávné doby
a báje rozmanité.*

*Těm lípa učila se,
když mladou ještě byla,
a sivá prababička
s ní večer hovořila.*

*Ta lípa naslouchala
a klonívala hlavu,
by neušla jí žádná
z těch divných skazek davu.*

*Teď v měsíčné-li noci
tou lipou vítr duje,
vše vůní svou té víšce
zas lípa vypravuje.*

*List každý něco šepce
a ševelí a šumí –
kdo ještě v štěstí věří,
ten všemu porozumí.*

Hukvaldy – Hradní lípa

Příběh dvanáctý i s bonusy: Slovákova lípa.

Téměř na závěr jsem si nechal lípu, kterou sice zaznačenou v mapách nenajdete, ale statut památného stromu by si rozhodně zasloužila. A také od nás není nijak daleko, neboť zamíříme do obce Držková v Hostýnských vrších. Zavedu vás rovněž k jedné z nejzachovalejších valašských dřevěnic, které v této oblasti najdete. Původně pasekářská usedlost má č. p. 70 a může se pochlubit původním vyřezávaným štítem a dlážděním pískovcovými kameny. Lípa roste přímo před ní, opravdu jen malý kousek od silničky v části Košařiska a vedle ní tekoucí říčky Dřevnice, jež pramení pod nedalekým sedlem Troják. Jedná se sice o soukromý pozemek, který však není oplocen, ale i v případě přítomnosti majitelů budete mít strom téměř na dosah. Celá scenerie s kombinací historického stavení, letité lípy a nádherné okolní krajiny je v každém ročním období opravdovým pohlazením na duši.

Držková – lípa U Slovákovy chalupy

Ale přece jen bonusově zmíním ještě čtyři letité valašské lípy velkolisté. První najdete v těsné blízkosti hranice se Slovenskem. Nazývá se *Kobzova* a roste v severovýchodní části obce, kam jezdil na svou chalupu relaxovat oblíbený přerovský bard, skladatel, zpěvák a textař Jaroslav Wykrent (1943–2022). Jedná se o Francovu Lhotu a její část zvanou Poschla. Strom, pojmenovaný podle bývalého majitele sousedního statku, nechal zasadit v roce 1530 majitel zdejšího panství Tristian Franz z Háje. Bylo to na paměť přejmenování obce, která původně nesla název Zbelova Lhota. I tady je k dispozici stará pověst z časů vpádu Turků

Francova Lhota – Kobzova lípa

v roce 1663. Tenkrát se v koruně stromu ukrylo několik místních obyvatel. Byli však prozrazeni a k jejich pochytání vojáci využili zapáleného ohně, z čehož se lípa vzpamatovávala ještě řadu let poté. Dnes má strom obvod kmene asi 750 cm a do jeho útrob se můžete dostat poměrně vysokou, ovšem zároveň úzkou a navíc každým rokem zarůstající dutinou. Mimochodem ve Francově Lhotě doporučím i vyhlášené koupaliště s asi nejledovější vodou ze všech navštívených bazénových koupališť. Pro místní krajinu, která je zároveň doslova houbařským rájem, se vžilo přirovnání „Na konci světa“, ostatně stejný podtitul nese i nedaleký vyhlášený folkový festival, jehož jubilejní 30. ročník se uskutečnil ve dnech 25.–26. července 2025 v areálu informačního centra v sousedním Pulčíně.

Druhý strom se nachází v Hostýnských vrších na návrší nad obcí Kateřinice a jméno *Lípa u Kamasů* dostal podle majitelů nedaleké usedlosti. Byl vysazen v 17. století, roste na jižní straně vrcholu Ojičná v nadmořské výšce 549 m n. m. a obvod jeho kmene činí 680 cm. Z nedalekého turistického přístřešku u horské silničky je nádherná vyhlídka do okolní krajiny. Obec proslavil rovněž evangelický kostel, který postavili místní věřící v 50. letech 20. století, navzdory nelibosti tehdejšího režimu. Dnes jí dobré jméno dělá mj. malá rodinná firma Gufex, která vyrábí puky pro přední hokejové kluby a světové turnaje včetně olympiády a mistrovství světa.

Kateřinice – Lípa U Kamasů

V blízkém okolí najdete i další dva letité stromy, které jsou známé pod označením *Kachtíkovi lípy*. Rostou u roubeného stavení s šindelovou střechou nedaleko centra obce Hošťálková, konkrétně v místní části Hajnušov. Ostatně i potok, nad kterým se klene dřevěná lávka, umožňující přístup k usedlosti, nese jméno Hajnušovský. První lípa se téměř dotýká čelní stěny chalupy s č. p. 16, vystavěné roku 1849 a kořeny druhé jsou přímo součástí spodních trámů přilehlé stodoly (stavení má půdorys tvaru písmene „L“). Pod stodolní lípou se navíc můžete posadit na masivní dřevěnou lavici. Společnost vám zde bude dělat řezbovaný valašský muzikant v životní velikosti. Rázovitý Valach s kloboukem a mohutným knírem drží v levé ruce klarinet. Hlavu má natočenou směrem k případnému příseidícímu, tudíž pokud se na něj obrátíte, bude vám trpělivě naslouchat. V roce 1999 byla celá usedlost vyhlášena kulturní památkou a stejně tak lípy získaly statut památných stromů. Dnes tento mikroskanzen, který poměrně nedávno prošel stavební obnovou, spravuje přímo obec a využívá jej jako centrum pro zachování valašských tradic.

Hošťálková – Kachtíkovi lípy

Příběh třináctý: Martinské lípy aneb Jindřichovická „dvojka“. Dvě vysoké památné lípy velkolisté v Jindřichovicích na Sokolovsku rostou těsně u sebe před místní farou za kostelem sv. Martina. Stromy spolu srůstají mohutnými kořenovými náběhy a mají společnou korunu, která sahá až do výšky 26,5 metru, přičemž obvody kmenů měří 350 a 380 cm. V blízkém okolí je třeba vyzdvihnout rovněž návesní *Obecní lípu* v Krajkové (obvod kmene: 430 cm) a *Jirákovu lípu* v Dolních Nivách, která je „nejtlustším“ stromem na okrese Sokolov. Roste u č. p. 7 v severní části obce, má unikátní tvar kmene, který vznikl srůstáním výmladku a jeho dnešní obvod činí 750 cm.

Praha – Masarykova lípa

Příběh čtrnáctý: Masarykova lípa. Nyní vám poradím, kam zamířit za letitou lípou přímo v centru našeho hlavního města. Jedná se o romantické místo, opatřené dvěma kamennými lavičkami, v blízkém okolí Pražského hradu. Stačí zamířit mezi 10 až 18 hodinou do Horního Jeleního příkopu a odtud vystoupat do jihozápadní části Lumbeho zahrady. Po dvouřamenném schodišti se dostanete na tříčtvrtěkruhovou vyhlídkovou plošinu opatřenou nízkou ohradní zídkou, jejíž ozdobou je více než dvě století vzrostlá lípa. Tato vyhlídka byla navržena a upravena Jospem Plečnikem pro našeho prvního prezidenta v letech 1922–1924 na původních šancích Mariánských hradeb, resp. vyhlídka završuje bastion. Vidíte odsud panorama Hradčan, věž vojenského kostela sv. Jana Nepomuckého, Šternberský palác, Arcibiskupský palác, katedrálu sv. Víta

a Jízdárnu Pražského hradu. Mezi lety 1948–1990 se jednalo o přísně střežené vojenské pásmo, kam neměla veřejnost přístup. K otevření renovované vyhlídky došlo poprvé až v roce 1996 a od roku 2021 společně s Horním Jelem příkopem. Turisté spíše navštěvují jiná „profláklá“ místa v okolí, tudíž je velmi pravděpodobné, že mezi zdejšími kamennými terasami osázenými vinnou révou naleznete ve stínu Masarykovy lípy božský klid.

Znám dobře kůru lip

Nakonec ještě malá kapka vlastivědy. Obcí s prostým názvem Lípa je u nás celkem šest a dalších sídel odkazujících na lípu je pak dohromady 69. Patří zde např. i Lindava u Cvikova, místo, které oživila v 90. letech založená sklárna „Ajeto“ se stylovou krčmou a možností vyfouknutí vlastního výrobku. Ostatně Lindava se dříve jmenovala i obec Lipná u Potštátu.

A proč neskončit poněkud netradičním citátem, resp. osobní vzpomínkou fotografa Jana Saudka zaznamenanou v knize Karola Lovaše: „*Almodóvar zestárl. Banderas zestárl. Jen Penelope Cruz zůstává pořád stejná. Jako lípy ve farní zahradě. I přesto, že také já jsem zestárl, cítím jejich pronikavou vůni stále stejně. Jak nadějně!*“ A pro nenapravitelné romantiky přidáme ještě jeden písňový text, jehož autorem i interpretem je Tomáš Hanák (duet zpívá společně se svou první ženou Janou Kušiakovou). Původně kotlíkářská parodie, později fenomén. Píseň s hudbou Jaroslava Vaculíka zazněla na mnoha představeních divadla Sklep, ale především ve filmu režiséra Tomáše Vorla *Pražská 5* z roku 1988, konkrétně v epizodě *Na brigádě!* Zapadající slunce, doutnající ohýnek, tramp s kytarou oděný do zelené kostkované košile, vesty s trásněmi, červeného šátku kolem krku, dlouhých kalhot, vysokých bot a nechybí ani čtورا za opaskem a na hlavě kovbojský klobouk. Tomáš hrábně do strun a krajinou zní píseň:

„Když slunce zapadá, tak moje nálada klesá, strom kýve větvemi, přítelem on je mi, plesá, já však mám v duši žal, čert ví, kde se tam vzal, tepe, tepe, tepe. /Ref.: Strom kýve pahýly, chtěl bych jen na

chvíli tebe, rosu mám v kanadách, v mých černých kanadách zebe, rosu mám v kanadách, v mých černých kanadách zebe. /Znám dobře kůru lip, té dal jsem kdysi slib mlčení, znám řeč, již mluví hřib, sám jako jedna z ryb jsem němý, však lesy, ty mám rád, tam cítím se vždycky mlád, vždycky líp, vždycky líp, vždycky líp, vždycky líp. Ref.: Strom kýve pahýly...“

Tomáš Hanák v *Pražské 5*

Začali jsme citátem a stejně tak i skončíme. Vybrali jsme pro vás slova britské režisérské legendy, Ridleyho Scotta (*1937), která jsou jakýmsi malým ohlédnutím a zároveň postřehem z dnešního světa našich dětí či vnuků: „*Pocházím z generace, která šplhala po stromech a pak z nich padala, přičemž si lámala ruce, nohy i prsty. Prak, který jsme si sami vyrobili, byl v našich očích největším hitech vynálezem. Dnešní děti nic takového nedělají. Většinu času tráví mačkáním tlačítek a já jen doufám, že se přitom baví tak jako my na těch stromech.*“

Tvořivé dílny v muzeu

Tvořivé středky v muzeu: grafika z kuchyně?!

21. 1. 2026, dílna pro rodiny s dětmi

Vševědárna přerovského zámku, od 15 do 17 hodin (poslední vstup možný v 16.30)

Vstupné: 40 Kč/tvořící osoba

Vaké jste si mysleli, že pro tvorbu grafických tisků je potřeba spousta zvláštního vybavení a velké výtvarné nadání? Vyvedeme vás z omylu! Naučíme vás techniku, kterou zvládne každý – stačí jen pár obyčejných surovin, které najdeme v každé kuchyni.

Technika nazývaná „Kitchen Litho“ si v zahraničí získala přízeň řady výtvarníků-profesionálů i nadšených domácích kreativců, a nyní ji představíme v Přerově! Vhodné pro děti od 3 let i tvořivé dospělé.

Jarní prázdniny v muzeu: putování do říše hmyzu

Zveme vás na výtvarnou dílnu pro děti i dospělé v době přerovských jarních prázdnin! Věříme, že v našem „volném ateliéru“ si každý najde to svoje: připravena budou čtyři rozdílná stanoviště a čtyři různé výtvarné techniky. Inspiraci budeme v tomto roce čerpat v expozici entomologie, těšit se tedy můžete na výrobky z říše hmyzu. Určitě budeme drátovat vážky a malovat nejrůznější broučky, dalšími výtvarnými technikami prozkoumáme křídla.

Není třeba si brát cokoli s sebou, veškerý materiál bude připraven na místě. Dílna je přístupná jednotlivcům i skupinám, tvoření je vhodné pro všechny od 3 do 99 i více let. Skupiny nad 5 osob je nutné předem objednat telefonicky na tel.: 581 250 531 na konkrétní datum a čas. Výtvarný ateliér je vhodný i pro příměstské tábory nebo zájmové kroužky!

KDE: Vševědárna přerovského zámku (Horní náměstí 1, Přerov)

KDY: 24.–27. 2. 2026 vždy dopoledne od 9 do 12 hodin a odpoledne od 13 do 16 hodin.

VSTUPNÉ: základní vstupné 40 Kč (podrobnosti o cenách zveřejníme později)

Velmi důležitá poznámka: Zájemce o tvoření prosíme, aby se dostavili vždy nejpozději 30 minut před koncem každého bloku, aby stihli svou práci v klidu dokončit.

18. 3. 2026 Velikonoce na zámku – dílna pro rodiny s dětmi

Vševědárna přerovského zámku, od 15 do 17 hodin (poslední vstup možný v 16.30)

Vstupné: 40 Kč/tvořící osoba

Přijďte si vyrobit jarní dekoraci podle vzorů hanáckého svatebního koláče: zápch v podobě holubičky zkrášlí každý jarní květináč, který si u nás pomalujete a ozdobíte ubrouskovou technikou. Není třeba si nosit nic s sebou, všechny materiál bude připraven na místě.

Doporučujeme rezervaci na tel.: 581 250 531 (hlaste prosím počet květináčů).

KALENDÁRIUM MUZEA

21. 1. Tvořivá středa v muzeu: Grafika z kuchyně – „Kitchen Litho“. Naučíme vás novou techniku, kterou zvládne každý – stačí jen pár obyčejných surovin, které běžně najdeme v kuchyni. Není se čeho obávat, každý si odnese několik originálních tisků podle vlastního návrhu. Výtvarná dílna pro rodiče s dětmi. Vševedárna přerovského zámku, do 15.00 do 17.00 (poslední vstup možný v 16.30). Vstupné 40 Kč/osoba.

22. 1. Vernisáž výstav „Ptáci světáci“ a „Zeleninová zahrádka“. Vernisáž dvou výstav a vyhlášení vítězů výtvarné soutěže pro děti. Od 17.00 hodin v budově ORNIS.

24. 1. Návštěva u přerovských bobrů. Výprava za zimujícími bobry na Malých Lagunách. Odchod v 9.00 hodin od budovy ORNIS. Vstupné 40 Kč.

27. 1. Ptáčí budka. Dílna na výrobu sýkorníků ze stavebnic. Přihlášky do 23. 1. 2026 na ornis@prerovmuzeum.cz. nebo na 581 219 910. Počet míst je omezený, jedna stavebnice pro přihlášeného nebo rodinu. Od 16.30 v budoě ORNIS. Vstupné 200Kč za stavebnici.

3. a 4. 2. Jarní swap. Výměnný bazar jarního oblečení. Příjem věcí již od 26. 1. 2026. V budově ORNIS, vstupné 40 Kč.

10. 2. Kdy světlo neprospívá. Přednáška Martina Škorpíka o světelném smogu a jeho vlivu na přírodu i lidské zdraví. Od 17.00 hodin v budově ORNIS. Vstupné 40 Kč.

19. 2. Trvalé bydliště: celý svět. Přednáška Lenky Harmáčkové k výstavě Ptáci světáci o kosmopolitních ptácích, zákonitostech rozšíření druhů a příčinách biologické rozmanitosti. Od 17.00 hodin v budově ORNIS. Vstupné 40 Kč.

24.–27. 2. Jarní prázdniny v muzeu. Zveme vás na výtvarnou dílnu pro děti i dospělé v době přerovských jarních prázdnin! Věříme, že v našem „volném ateliéru“ si každý najde to svoje: připravena budou čtyři rozdílná stanoviště a čtyři různé výtvarné techniky. Inspiraci budeme v tomto roce čerpat v ex-

pozici entomologie, těšit se tedy můžete na výrobky z říše hmyzu. Určitě budeme drátovat vážky a malovat nejrůznější broučky, dalšími výtvarnými technikami prozkoumáme křídla. Není třeba si brát cokoli s sebou, veškerý materiál bude připraven na místě. Dílna je přístupná jednotlivcům i skupinám. Skupiny nad 5 osob je nutné předem objednat telefonicky na tel.: 581 250 531 na konkrétní datum a čas. Výtvarný ateliér je vhodný i pro příráměstské tábory nebo zájmové kroužky! Vševedárna přerovského zámku. V časech od 9.00 do 12.00 a 13.00 do 16.00.

5. 3. Nejstarší na souši – věčně neznámé mechorostry. Přednáška botanika Zbyňka Hradílka. Od 17.00 hodin v budově ORNIS. Vstupné 40 Kč.

7. 3. Soví noc. Povídání o sovách a sovím houkání v parku Michalov. Od 17.00 hodin v budově ORNIS. Vstupné 40 Kč.

18. 3. Velikonoce na zámku. Přijďte si vyrobit jarní dekoraci podle vzorů hanáckého svatebního koláče: zápich v podobě holubičky zkrášlí každý jarní květináč, který si u nás pomalujete a ozdobíte ubrouskovou technikou. Není třeba si nosit nic s sebou, všechn materiál bude připraven na místě. Vševedárna přerovského zámku, od 15.00 do 17.00 (poslední vstup možný v 16.30). Vstupné 40 Kč/tvořící osoba. Doporučujeme rezervaci na tel.: 581 250 531 (hlaste prosím počet květináčů).

19. 3. Vernisáž výstavy Kdo si hraje, nezlobí! Československé hračky pro roce 1945. Vernisáž se uskuteční v 17.00 ve Slavnostní zámecké síni města Přerova.

28. 3. Den ptactva. Celodenní oslava – vycházka do přírody, výtvarné hrátky, přednáška. Od 9.00 do 17.00 v budově ORNIS. Vstupné 80/40 Kč.

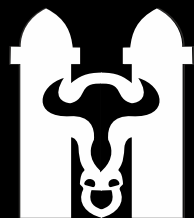
31. 3. Vernisáž sezonní výstavy Pod křídly černohlávka: 100letí ČSO. Od 17.00 v budově ORNIS.

**Změna programu vyhrazena.
Aktuality a dění v muzeu sledujte
na našich webových stránkách
www.prerovmuzeum.cz
www.ornis.cz
www.helfstyn.cz
a na Facebooku, Instagramu a X.**

KULTURA PŘEROVA

leden–březen 2026

Půlstoletí přerovského kina Hvězda

Kino Hvězda v Přerově vstupuje do roku 2026 jako místo, které už padesát let patří k nejdůležitějším kulturním adresám ve městě. Vzniklo v době, kdy byl Přerov typickým průmyslovým a dělnickým městem – i proto se z něj rychle stalo místo, kam se chodilo za odpočinkem, emocemi i společnými rodinnými zážitky.

Svatava Měrková

Jak Hvězda vyrostla

Budova kina Hvězda byla postavena v polovině 70. let jako moderní městské kino a zároveň protiatomový kryt civilní obrany, což z ní dodnes dělá architektonický unikát. Stavba byla dokončena v roce 1975 a 21. prosince 1976 se uskutečnilo slavnostní otevření, od kterého začala Hvězda pravidelně promítat přerovským divákům. To, že jde zároveň o úkryt, dobře odráží atmosféru 70. let 20. století, poznamenanou studenou válkou s důrazem na připravenost na krizové situace. Kryt je dodnes veden jako funkční a v případě potřeby by se v něm mělo skrýt až 900 obyvatel, což z něj dělá jeden z největších krytů CO v Přerově.

Dělnický Přerov 70. let

V 70. letech zažíval Přerov období výrazného hospodářského růstu, zejména díky rozvoji strojírenského a potravinářského průmyslu, a město se profilovalo jako významné průmyslové centrum regionu. V mnoha rodinách se střídaly směny v továrnách a závodech a možnost zajít večer do kina byla vítaným únikem z pracovního rytmu i dostupnou zábavou pro všechny generace. Hvězda nabízela od počátku velký sál pro více než čtyři sta diváků a promítala premiérové tituly, dětské filmy

i populární zahraniční snímky, což z ní dělalo přirozené centrum společného trávení volného času. V době, kdy domácí televizní program byl omezený a silně svázaný tehdejší dobou, představovala návštěva kina pro mnohé rodiny malý svátek a příležitost potkat se s přáteli a sousedy.

Padesát let proměn

Od 90. let je Hvězda jediným fungujícím kinem ve městě a postupně prošla modernizací techniky i zázemí, aby udržela krok s nároky současného diváka. Dnes nabízí špičkový 4K laserový projektor, zvuk 7.1 a se svými 16 metry na délku a 6 metry na šířku má jedno z největších panoramatických pláten v republi-

ce. Kino odehraje na tisíc představení ročně, funguje 364 dní v roce – zavřeno je pouze na Nový rok, a stále zůstává hlavně místem, kde se lidé setkávají nad společným filmovým zážitkem.

Oslavy po celý rok

Padesáté výročí kina Hvězda nebude jen vzpomínkou, ale také příležitostí pro živá setkávání a chystá se pestrý program nejen pro filmové fanoušky všech generací. Oslavy odstartovala na přelomu roku 2025/2026 výstava projektorů která je nejen první vlaštokou, ale bude provázet návštěvníky kina po celý rok. Promítací technika mohla být vystavena díky spolupráci s Muzeem Komenského v Přerově a přerovskou Meoptou. Za-

stoupeny jsou všechny zásadní projekty, s nimiž se mohli pamětníci setkávat ve všech přerovských kinech. Doprovodný program pak bude pokračovat po celý rok 2026; konkrétní akce, projekce a aktivity budou postupně zveřejňovány a návštěvníci se mají na co těšit. Zmínit můžeme například jarní koncert pro nejmenší od Elišky a Toma, únorovou výstavu a besedu Radima Zapletala, který je se svým týmem autorem řady lodí a rekvizit pro české i hollywoodské filmové produkce, těšit se lidé mohou také na tematický fotokoutek, stylový retro merch, filmovou delegaci a další akce a soutěže – jako například o soukromou prohlídku protiatomového krytu s překvapením. Součástí bude od května také výstava v prostorách Muzea Komenského v Přerově.

Pozvánka na zájezd zlínské pobočky Klubu Augusta Sedláčka

Lubomír Vyňuchal

Také letos na jaře uspořádají „hradaři“ ze Zlína pro své členy i širokou veřejnost vícedenní autobusový zájezd po českých a částečně i rakouských hradech a zříceninách. Termín je stanoven na dny 8. až 12. května 2026 a cílem akce budou desítky památek i přírodních zajímavostí v oblasti Podyjí.

Ubytování s polopenzí je zajištěno v dřevěných chatkách v blízkém okolí obce Vranov nad Dyjí, odkud bude náš toulavý autobus každý den vypravován. Vyjíždí se **8. 5. brzy ráno z centra Zlína** a bližší informace, předběžný itinerář cesty či přihlášky získáte po kontaktování organizátora akce, Ing. Radovana Koplíka, na e-mailu: kgeo@voly.cz.

Termín přihlášení: **do 20. 1. 2026**. Po tomto datu již nelze garantovat jistotu účasti. Na přípravě zájezdu spolupracuje také muzejník L. Vyňuchal. V programu s velkou pravděpodobností nebude chybět návštěva zříceniny hradu Frejštejn nad Podhradím, Nového hrádku u Lukova, areálu postupně obnovovaného zámku v Uherčicích včetně místního krajinářského parku a u našich jižních sousedů to bude např. historické centrum městečka Drossendorf se zachovalým středověkým opevněním či hrady Eibenstein, Kollmitz nebo Raabs an der Thaya. Tradičně si prohlédneme i několik církevních památek a zcela jistě dojde i na nějaký předem neinzerovaný bonus.

Nejedná se o akci žádné cestovní kanceláře, kde je program do puntíku připraven, ale o živelnou akci lidí se společným koníčkem, přičemž zde rozhodně nebývá nouze o dobrou náladu. Večery bývají ve znamení dobrého jídla, pití a samozřejmě písniček s kytarou. Většinou se každý rok objeví v našich řadách nějaké nové tváře, tudíž pokud máte odvahu, jste srdečně zváni.

Se sextantem do vln oceánů!

První přednáška knihovny v novém roce představí posluchačům sextant – legendární navigační přístroj, bez něhož by nebylo možné uskutečnit většinu zámořských plaveb novověku. Účastníci se seznámí s principem jeho fungování, s historickým vývojem od astrolábu až po moderní varianty a s praktickým využitím při určování polohy pomocí Slunce či hvězd. Sextant je nejen symbolem epochy objevování světa, ale i důkazem toho, jak pozorování oblohy umožnilo člověku bezpečně překonávat oceány. O sextantu bude v knihovně povídat Mgr. Radek Kraus – dlouholetý odborný pracovník valašskomeziříčské hvězdárny a provozovatel Virtuální hvězdárny Nezbesky.cz. Posláním tohoto pozoruhodného projektu je zpřístupnit poznatky astronomie a kosmonautiky široké veřejnosti a přenést vesmír do učeben škol, knihoven i různých soukromých prostor. Přednáška Radka Krause proběhne v úterý 13. 1. 2026 od 17.00 v učebně knihovny na Žerotínově nám. 36.

Na akci je nutné se předem přihlásit na tel. 581 334 069 nebo e-mailu propagace@knihovnaprerov.cz.

60. VÝROČÍ PEKÁRNY RACEK

Přijďte nahlédnout do zákulisí naší pekárny!

Výstava o historii, tradici a každodenním provozu Pekárny Racek.

Kdy?

5. 12. 2025 – 28. 2. 2026

Kde?

Nádvoří přerovského zámku
Muzeum Komenského v Přerově,
Horní náměstí 1, Přerov

Otevřeno:

úterý – pátek:

8:00 – 17:00

sobota a neděle:

9:00 – 17:00

**VSTUP
ZDARMA!**

KNIHOVNA JE ZDE PRO VÁS

22. 1. Háčkované ponožky. Lekce tvoření s Marcelou Voštinkovou, učebna MĚK v Přerově, Žerotínovo nám. 36, od 16.00 do 19.00 (jen pro předem přihlášené).

28. 1. Sokotra. Cestovatelská přednáška Karla Wolfa, Ministerstvo zemědělství ČR v Přerově, Wurmova 2, od 17.00.

4. 2. Čtenářský klub Setkání čtenářů, učebna MĚK v Přerově, Žerotínovo nám. 36, od 17.00.

5. 2. Epigrafické a archeologické výzkumy z Kateřinské jeskyně. Přednáška Petra Zajíčka, učebna MĚK v Přerově, Žerotínovo nám. 36, od 17.00 (nutná rezervace).

12. 2. – 13. 2. Prodej vyřazených knih a časopisů, suterén MĚK v Přerově, Žerotínovo nám. 36, od 8.00 do 17.00.

14. 2. a 28. 2. Sobotní odpolední programy pro dětské čtenáře, půjčovna pro děti, Palackého 1, od 14.00 do 17.00.

19. 2. Umělá inteligence – přednáška pro seniory pořádaná ve spolupráci se SeniorOn, učebna MĚK v Přerově, Žerotínovo nám. 36, od 10.00 (nutná rezervace).

25. 2. „Smolný den“ s interaktivním čtením a zábavnými aktivitami. Program pro rodiče s dětmi od 2 do 4 let v rámci projektu Bookstart – S knížkou do života, půjčovna pro děti, Palackého 1, od 9.00 (nutná rezervace).

25. 2. Kanada II. Cestovatelská přednáška Tomáše Štěpána, Ministerstvo zemědělství ČR v Přerově, Wurmova 2, od 17.00.

12. 3. – 13. 3. Prodej vyřazených knih a časopisů, suterén MĚK v Přerově, Žerotínovo nám. 36, od 8.00 do 17.00.

26. 3. QR kódy a aplikace supermarketů. Přednáška pro seniory pořádaná ve spolupráci se SeniorOn, učebna MĚK v Přerově, Žerotínovo nám. 36, od 10.00 (nutná rezervace).

Kateřinská jeskyně odkryla pravěké kresby

V Kateřinské jeskyni, která se může pochlubit největší zpřístupněnou podzemní prostorou u nás, bylo v posledních letech postupně odkryto a datováno celkem 15 pravěkých jeskynních kreseb. Co do počtu je to zcela unikátní a stářím jsou tyto kresby nejstarší v ČR – až 7 200 let, což odpovídá období neolitu. V návaznosti na výzkum kreseb probíhal v letech 2022–2024 archeologický výzkum uvnitř jeskyně, který přinesl překvapivé objevy. Odhalena zde byla středověká jeskynní penězokazecká dílna (první v Moravském krasu), středověká i pravěká keramika a pravěká kamenná industrie. Nacházely se zde rovněž ozdoby z ulit plžů z období neolitu i záhadné břidlicové destičky s rytinami. Epigrafické a archeologické výzkumy z Kateřinské jeskyně bude v knihovně ve čtvrtek 5. 2. 2026 od 17. hodin prezentovat RNDr. Petr Zajíček, geolog, speleolog a fotograf, pracovník Správy jeskyní České republiky, který se podílel na výzkumech v Moravském krasu, na Balkáně a v Gruzii a zúčastnil se české polární expedice na Špicberky. Na přednášku si rezervujte místo na tel. 581 334 069 nebo na e-mailu propagace@knihovnaprerov.cz.

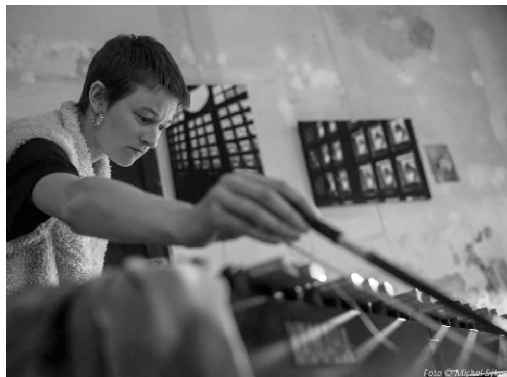
Bylo, je a bude v Hrubé Kotelně

Konec roku bývá časem bilancování i plánování, pojďme se tedy podívat i my na uplynulou sezonu Spolku Hrubá Kotelna a na program, který připravuje na příští rok.

Dagmar Vobecká

Spolek využívá pro své aktivity industriální prostory bývalé továrny T. Hrubá Přerov, dnes areálu Osmek, v ulici Za Mlýnem. Většina akcí se koná v opravené hale, kde se dříve vařila marmeláda a povídla. Hned v lednu tu proběhla dvě literární setkání – nejprve to byl ve spolupráci s Městskou knihovnou Přerov křesť druhého dílu historiek z pracovního života městských policistů Přerovnáno II, který publiku představil zástupce ředitele městské policie Miroslav Komínek. Týden nato usedla do křesla pro hosta úspěšná a oblíbená přerovská spisovatelka Lenka Chalupová, aby si s Dagmar Vobeckou povídala nejen o své knize Svatojánské ořechy.

Jeden z vrcholů kulturního programu roku 2025 přišel 8. února, kdy se v celém továrním areálu konal první ročník multizánrového festivalu Továrna na kulturní dobroty. Celodenní program zahájila dopolední vernisáž výstavy Tereziina kuchyň věnované podnikatelským začátkům Terezie Hrubé, od jejíhož narození uplynulo letos 26. ledna právě 150 let. Návštěvníci se pak mohli projít továrnou při komentované prohlídce a připomenout si někdejší slávu podniku, jehož historie sahá až do roku 1912. Po poledni přišla na řadu umělecká vystoupení slam poetky, básnická čtení s hudebním doprovodem, odborná literární přednáška, koncert violoncellistky Doroty Barové nebo písničkářky Marie Puttnerové. Literární program obohatila Městská knihovna v Přerově koutkem pro děti a knihkupectví Mezi světy nabídkou knih.

Na konci února zahráli ve Varné skvělí hudebníci houslista Pavel Fischer a akordeonista Jakub Jedlinský, s nimiž se podařilo dohodnout termín navzdory jejich nabitému kalendáři a četným zahraničním angažmá.

Od března do května patřila bývalá balírna cukrovinek přerovské fotografece Ivetě Juchelkové. Veřejnosti se představila svou vůbec první velkou výstavou v rodném městě. Velkoformátové fotografie putovní výstavy Pretty Woman přilákaly na vernisáž více než dvě stovky návštěvníků, kteří se báječně bavili i při módní přehlídce v retro stylu, jejíž modelky mohli nalézt na vystavených fotografiích.

Každý ze tří jarních měsíců se v továrně konalo i hudební vystoupení – v dubnu si zde zahrála kontrabasistka Klára Pudláková spolu s dánskou vibrafonistkou Viktorií Holde Søndergaard, v květnu doprovodili dva mladí akordeonisté Martin Kot a Viktor Stocker mezzosopranistku Barboru de Nunes-Cambraia a v červnu byl dalším vrcholem letošní umělecké sezony koncert festivalu Concentus Moraviae, na němž vystoupil belgický kontrabasista a skladatel Pieter-Jan Van Assche. Tentokrát se publikum sešlo v bývalé tovární kotelně, prostoru, který se pomalu nadechuje k novému životu. Na jeho konverzi na společenský sál se bude spolek soustředit v nadcházejícím období.

Již druhým rokem se naplňuje partnerství spolku Hrubá Kotelna a Muzea Komenského v Přerově společně pořádanými přednáškami a workshopy. Dvakrát přišel představit výsledky archeologických

výzkumů Pod povrchem Přerova archeolog Zdeněk Schenk a výtvarné dílny vedla muzejní pedagožka Jana Trtíková.

Po prázdninové přestávce, kterou vyplnily čtyři termíny komentovaných prohlídek továrny Za devadesát minut o devadesát let zpátky, se spolek vrátil se svou kulturní, uměleckou a společenskou nabídkou. Spolupráce s Městskou knihovnou Přerov pokračovala uspořádáním besedy s kriminalistou plk. Janem Lisickým (Ne)bezpečný Přerov, jejíž nebývalý ohlas byl podnětem k naplánování dalších dílů. Poprvé do továrny zavítalo také divadlo – představení Cikánský boxer zde odehrál Filip Teller.

Hlavním hudebním žánrem podzimu se stal jazz. Ještě na konci srpna se konal koncert skupiny Lunchbox trio, v září vystoupila skupina VeřejněKotelna! nepřístupná vodní plocha, začátkem října E Converso a na závěr Vilém Spilka Quartet s projektem SAKOBI. Posledním hudebním vystoupením roku 2025 v Hrubé Kotelně byl vánoční koncert v podání česko-německé hudebnice Barbary Marii Willi – lahůdka s názvem Cembalo a čokoláda.

Čokoláda, sladkosti, marmeláda a krémy se prolínaly většinou akcí, které spolek v letošním roce uspořádal. Důvodem bylo již zmíněné 150. výročí narození zakladatelky továrny Terezie Hrubé. Nejpopulárnějšími v tomto směru byly cukrářské kurzy brněnské cukrářky Yvony Procházkové. Účastníci se na nich podívali pod pokličku přípravy rolád, odpalovaného těsta nebo dezertu cupcake. A kdo si chtěl uchovat vzpomínku na program v továrně o něco déle, mohl si na památku z každé akce odnést skleničku výroční domácí marmelády s etiketou připomínající bývalou slávu zdejšího podniku.

Spolek Hrubá Kotelna připravuje program pro své návštěvníky dlouho předem, a tak už nyní může odtajnit některé důležité termíny a jména interpretů, které přivítá v roce 2026. V sobotu 28. března se bude konat druhý ročník multižánrového festivalu Továrna na kulturní dobroty II, kde hlavními hvězdami budou básník, prozaik a v současnosti náš nejpřekládanější autor přerovský rodák Marek Torčík a devítinásobná držitelka výročních hudebních cen Anděl zpěvačka Lenka Dusilová.

V pátek 5. června se do Přerova vrátí mezinárodní hudební festival Concentus Moraviae. Na podium Kotelny přivede pražské hudební uskupení Clarinet Factory a do výstavní haly Balírna výraznou osobnost české výtvarné scény, konceptuální umělkyni, ilustrátorku a kreslířku komiksů, přerovskou rodačku Vendulu Chalánkovou. Na setkání s Vámi se i v roce 2026 těší celý tým Spolku Hrubá Kotelna.

www.hrubakotelna.cz

Vojtěch Burian, zakladatel spádových hokejových tříd v Přerově

Přerovský hokej se blíží k velkému jubileu – stoletému výročí založení klubu. Hokejové zápasy se sice v Přerově hrály na rybníku už před první světovou válkou, organizovaná historie klubu ale začala až s datem 25. listopadu 1928. Právě v tento den byl pod SK Přerov založen odbor ledního hokeje.

Aleš Novotný

Jednou z předních postav při mapování hokejové historie v Přerově byl Vojtěch Burian. Žil sportem a kromě hokeje se věnoval také kopané, odbíjené či stolnímu tenisu. „Sportovat jsem začal jako student za války na učitelském ústavu. V té době nebyla televize, video, počítače a byly zakázány i jiné zábavy, včetně shromažďování,“ vzpomínal Burian v sériálu o přerovských hokejových legendách.

Náklonnost ke sportu proměnil také v pedagogickou činnost. Učil tělesnou výchovu na základní škole v Domašově na Jesenicku a v roce 1954 přešel do Přerova. V té době ve městě na řece Bečvě vznikala společný hokejový klub Meopta – Strojírny.

„Moje místo bylo v útoku na pravém křídle. Velmi rád jsem hrál se spoluhráči Rédlem, Pavlíčkem, Malečkem, Zemánkem a dalšími. Kluziště bylo tenkrát na házenkářském hřišti za sokolounou. Led jsme si sami stříkali a upravovali jej. Zimy ale bývaly špatné, takže zápasů nebylo mnoho. Jednou týdně jsme jezdili trénovat do Olomouce nebo do Prostějova a tréninky jsme měli občas i na Bečvě nebo na Laguně.“

Aktivní hráčská činnost pochoptitelně přinesla i nespočet zážitků. Týkají se nejen tréninků,

Trenér Vojtěch Burian (vlevo)

ale také zápasů. „Během přátelského zápasu v Brodce u Přerova mě soupeř faulem přehodil přes mantinel až do sněhu pod nohy smějících se diváků. Při trénincích na Bečvě a Laguně

býval led někdy tenký, takže jsem se spolu s kolegou probořil do vody. Potom jsme celí mokří došli k nám domů a slivovice všechno vylepšila.“

Dokončení na následující straně

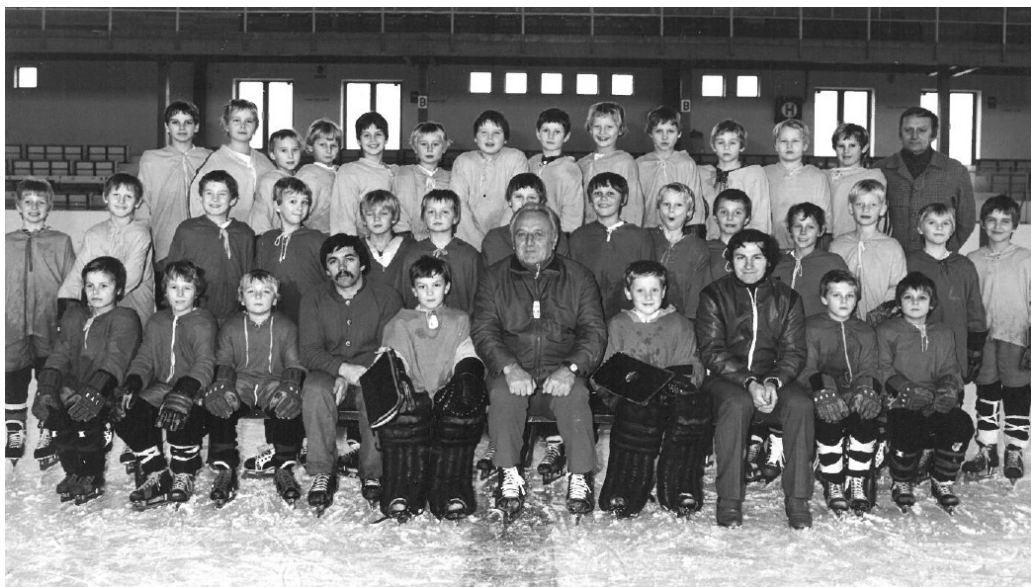
Hráčskou kariéru posléze ukončil a věnoval se už pouze učitelství a trenérské činnosti. „Jako učitel tělocviku jsem se snažil, aby byl tento předmět ve škole na předním místě. Žáci se zúčastňovali všech soutěží a patřili k těm lepším v okrese. Potřebný sportovní materiál jsem tehdy sám kupoval. Nechal jsem také přestavět hřiště s asfaltovým povrchem pro odbíjenou, košíkovou a házenou.“

Když byl v roce 1971 v Přerově otevřen nově vybudovaný zimní stadion, začal hokej směřovat výrazně nahoru. Postupně se rozjždělo i hledání nových mladých sportovců. „Byl mi tehdy uložen úkol, abych ve spolupráci s komisí mládeže při TJ Meochema vyhledal talentované žáky ze všech základních škol v Přerově a blízkém okolí. Zkušenosti jsem sbíral na stejných školách v Brně a v Ostravě.“

První hokejová třída byla otevřena v roce 1975 a právě tady začala spolupráce hokejového klubu se Základní školou Jeremenkova (dnes Želatovská), která na velmi dobré úrovni funguje dodnes.

„Za celou dobu své kariéry jsem pracoval s řadou hráčů, kteří se uplatili ve vyšších soutěžích. Byli to například Miroslav Venkrbec, Lubomír Václavíček, Roman Ryšánek, Roman Kaděra, Karel Plášek, Martin Vojtek a další. Rád vzpomínám také na své spolupracovníky Milana Garstku, Bohumila Koldu, Josefa Málka nebo Petra Gereše.“

PŘEROV V ZAJETÍ SNĚHU A MRAZU

Počátkem roku 1929 překvapila „paní Zima“ naše předky rekordní sněhovou nadílkou, která proměnila město v alpské velehory, což bylo obzvláště patrné poté, co obecní zaměstnanci a nádeníci dokončili svou dvoutýdenní bitvu s odstraňovaným sněhem. V únoru 1929 se tak v ulicích vytvořily obří hromady sněhu a silnice na Želátovice na periferii vedla po prohrnutí třímetrovým sněhovým zářezem. Za těchto okolností byly obavy z následků možné oblevy na místě, a tak obecní hospodářství nasadilo do boje s „bílým nebezpečím“ veškeré síly, aby haldy z ulic odstranilo. Nicméně v oněch dnech byla obleva jen hrozbou planou, jelikož Evropu sevřely největší mrazy za posledních 150 let a v Přerově se nad ránem dalo naměřit až minus 35 stupňů. Takovou zimou byl pochopitelně ohrožen městský vodovod, pročež musel být vždy na noc uzavírán.

Příběh Teličkovy „sluneční mísy“ z Němčic pokračuje

Aleš Drechsler

Na jaře loňského roku jsme na tomto místě muzejního Zpravodaje vzpomenuli unikátní malovanou keramiku ze starší doby železné, objevenou před 124 lety v Němčicích nad Hanou. Netušili jsme tehdy, že jen pár měsíců poté přinese aktuální archeologický výzkum pozoruhodné informace k nejzajímavějšímu z těchto artefaktů, tzv. sluneční míse, která přitahuje trvalou pozornost jak návštěvníků archeologické expozice přerovského muzea, tak i odborníků.

Keramickou mísu s malovanou výzdobou tzv. slezského typu, našel spolu s obdobně dekorovaným šálkem v němčickém hliníku zakladatel archeologické sbírky přerovského muzea Antonín Telička (1866–1925). Podařilo se mu získat asi 2/3 mísy, zbývající část byla pro muzejní účel počátkem dvacátého století rekonstruována. Připomeňme jen, že černé malované geometrické motivy, nanesené na červenavý povrch mísy v podobě slunečních terčů, křížů, trikveter a trojúhelníků velmi pravděpodobně vyjadřovaly komplexní kosmologické sdělení své doby a dovolují nám tak nahlédnout do duchovního světa jejich tvůrců i tehdejší symboliky. Nádoba datovaná do 7.–6. století př. n. l. se proto dočkala od archeologů přívzviska „sluneční mísa“ a s nadsázkou byla dokonce označena jako „němčická mandala“.

Učitel a archeolog Antonín Telička získal výše zmíněnou mísu, spolu se souborem dalších nálezů v kontextu výzkumu žárového pohřebiště, které dnes kulturně přiřazujeme tzv. platěnické skupině východo-halštatské kultury. Místem jeho výkopů v Němčicích v roce 1901 byla tamní cihelna, na jejímž místě se dnes nachází střelnice. A právě na vrchol návrší nad dnešní němčickou střelnicí se po více než století vrátili archeologové, kteří zde v průběhu roku 2025 realizovali záchranný výzkum v prostoru tunelu nově budované železniční trati Přerov – Brno. Pracovníci Ústavu archeologické památkové péče Brno zde pod vedením Davida Parmy zkoumali jak pohřebiště ze starší doby bronzové, tak i menší nekropoli ze starší doby železné, zvané též halštatská. Ta vedle menších jámových hrobů s nádobami a kremačními pozůstatky zahrnovala i méně časté velké komorové hroby, vypravené o poznání bohatěji desítkami nádob, původně obsahujících milodary zemřelým z vyšší společenské vrstvy.

V průběhu výzkumu řada indicií ukázala, že tyto velké hroby neunikly počátkem dvacátého století pozornosti některého z tehdy působících archeologů. A právě v největším prozkoumaném komorovém hrobě byly nalezeny zlomky, z nichž se podařilo sestavit část mísy s dekorem nápadně podobným oné „Teličkově“ míse. Následným porovnáním nově objeveného slepeného torza a rekonstruované mísy přímo v přerovském muzeu se nade vši pochybnost ukázalo, že se jedná právě o scházející třetinu známé „sluneční“ mísy, před sto lety takřka k nerozeznání doplněné. Místo objevu slavné nádoby a především její nálezový kontext jsou tedy dnes díky šťastné shodě okolností již bezpečně známy.

Za poskytnuté informace k záchrannému archeologickému výzkumu Ústavu archeologické památkové péče Brno v Němčicích nad Hanou děkujeme jeho vedoucímu Mgr. Davidu Parmovi, PhD.

Nově získaný kus a původní rekonstruovaná „sluneční mísa“ ze sbírek Muzea Komenského v Přerově.

PRVNÍ PŘEROVSKÉ SÍDLIŠTĚ

Řdyž byla v roce 1913 dostavěna městská nemocnice končila souvislá zástavba Přerova více než půl kilometru před jejími branami. Poslední řadovky přízemních či výjimečně patrových domů končily v prostoru Vsadska a ulice Ke kapličce.

Za Vsadskem se směrem ke Kozlovicím nacházely ještě dvě secesní vily, ke kterým po dokončení nemocnice přibyla i vila Rusalka prvního primáře nově otevřeného zdravotnického zařízení dr. Šantrůčka (jeho manželkou byla dcera Antonína Dvořáka Magdalena). Poslední stavbu nacházející se v polovině cesty k nemocnici představovala dvoupatrová hospodářská budova bývalé sušárny, které se v polovině 20. století přezdívalo rasovna. Jinak se zde rozprostíraly polnosti či zahrady. Zásadním mezníkem k další „kolonizaci“ tohoto prostoru se v roce 1936 stal počátek výstavby moderního areálu podniku optického průmyslu Optikotechna. Perspektivní firma se stavebně dále rozšiřovala o nové haly, takže se mohl zvyšovat i počet zaměstnanců, a tím pádem i objem výroby. Přerov sice získával nové obyvatele, ale nedokázal zajistit jejich adekvátní ubytování. Proto přímo v Optikotechně vznikla koncem 30. let iniciativa k založení stavebního družstva. Ještě za okupace sice byly v blízkosti továrny zakoupeny pozemky, ale k samotnému založení družstva mohlo dojít až po osvobození. A tak 28. srpna 1945 dochází za účasti 250 členů k ustavující valné hromadě Stavebního a bytového družstva zaměstnanců Optikotechny. Každý z členů tehdy zaplatil 1000 Kčs členského podílu a 100 Kčs zápisného. Na základě veřejné soutěže vznikl velkorysý projekt přerovského architekta Ing. Jana Peterky, který v prvé fázi počítal s výstavbou třípatrových činžovních bloků o 3 vchodových sekcích, později pak i s rodinnými domky a také s parky, hřišti i veřejnými stavbami v podobě kulturního domu či školy. Na pozemcích od Vsadska a Želatovské ulice až k továrně mělo vyrůst 350 domů čtyř různých typů, přičemž dokončení se plánovalo do roku 1950 a dokonce zde bylo vyprojektováno i nové náměstí. Ještě na podzim 1945 byla zadána stavba prvních dvou činžovních domů firmě Nazarov z Moravské Třebové, která však odstoupila a nahradily ji firmy bratří Janků z H. Moštěnice (blok I) a přerovští stavitelé Ševčák a Poupera, kteří v další fázi získali vedle bloku II i stavbu bloků III a V. Blok IV pak měla postavit firma Doležel a Bláha. Stavba prvních dvou bloků začala na jaře 1946, ovšem firmu Janků, jež na stavbu takového rozsahu nakonec nestačila, nahradil zkušený stavitel Karel Kovařík. Do roku 1950 bylo v 5 domech (každý vyšel na cca 11 milionů Kčs) v ulicích Kabelkova, Slaměnickova a Vaňkova družstevníkům předáno celkem 155 bytů (92 dvoupokojových, 47 jednopokojových, 4 čtyřpokojových a 12 garsoniér). Původní velkorysé plány narazily na hospodářské obtíže a nemohly být plně realizovány, a to i kvůli politickým změnám po únoru 1948. Stavební družstvo do svého zániku v roce 1951 stačilo postavit jen 6 domů (poslední se nacházel v Bratrské ulici č. 24). Blok VII v Purkyňově ulici zůstal rozestavěn a byl dokončen v roce 1953. I přes nenaplnění cílů však družstvo zaměstnanců Optikotechny (od 1948 Meopty) dalo vzniknout prvnímu sídlišti moderního pojetí v Přerově, což připomíná i snímek pořízený v roce 1958 z Kabelkovy ulice. Zprava lze spatřit bloky IV, III a II v Kabelkově a Slaměnickově ulici. Zcela vlevo se nachází dvoupatrový blok VII v Purkyňově ulici a vpravo za ním lze částečně rozpoznat i nejstarší blok I ve Vaňkové ulici. Zbývající blok V je zakryt blokem VII.

Petr Sehnálek

ZPRAVODAJ MUZEA KOMENSKÉHO V PŘEROVĚ, LEDEN–BŘEZEN 2026

Texty: Jaroslava Čajová, Aleš Drechsler, Radim Himmler, Marta Konifřová, Andrea Kopečková, Helena Kovařová, Svatava Měrková, Petr Sehnálek, Zdeněk Schenk, Jana Tritková, Dagmar Vobecká a Lubomír Vynuchal

Foto: Muzeum Komenského v Přerově, MěK, HC Zubr Přerov, Kino Hvězda Přerov, MěK Přerov, Iveta Juchelková, Zdeněk Schenk, Michal Sýkora a Lubomír Vynuchal

Redakce a grafická úprava: Kristína Sehnálková

Korektury: Eva Uhlířová

Vydalo Muzeum Komenského v Přerově, p. o., Horní nám. 7/7, 750 02 Přerov IČO: 00097969. Zaregistrováno MK ČR pod zn. MK ČR E 21496. Čtvrtletník - periodický tisk územního samosprávného celku. Výšlo 12. 1. 2026 v Přerově. Příští číslo vyjde 13. 4. 2026. Tisk SUGESTO s.r.o.

Změna programu vyhrazena!

V rámci akcí pořádaných Muzeem Komenského v Přerově, p. o., budou pořizovány obrazové a zvukové záznamy za účelem prezentace organizátora akce. Muzeum Komenského v Přerově, p. o., nenese odpovědnost za záznamy pořizené a zveřejněné jinými subjekty. <http://www.prerovmuzem.cz/img/muzeumum/> GDPR/2018_05_Informace_o_zpracovani_osobnich_udaju_web.pdf. Muzeum Komenského v Přerově je řízeno a financováno Olomouckým krajem.

